

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Osmanlı'da Öğretmen Yetiştiren Kurumlara Öğrenci Giriş Şartları İle Usullerinin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi (Nizamnâme ve Talimatnâmelere Göre)

An Evaluation of the Enrolment Standards and Procedures in Teacher Training Institutions from Tanzimat Period to the Republic (Based on the Documents of Constitution and Regulations)

Eyüp CÜCÜK*
Erdal BAY**
Ayhan DOĞAN***

Özet

Bu araştırmanın amacı, Osmanlı Devleti'nin Tanzimat Dönemi ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar geçen süre içinde öğretmen yetiştiren kurumlara giriş şartları ile usullerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesidir. Nitel araştırma yöntem ve teknikleri ile oluşturulan bu araştırma tarihi durum çalışması deseni ile yürütülmüştür. Araştırmada veri olarak Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Osmanlı Devleti'nde ilgili birimler tarafından hazırlanarak yayımlanan Osmanlı Türkçesi tarihi dokümanlar kullanılmıştır. Kanun, nizamname ve talimatname türündeki söz konusu belgelerin, öncelikle günümüz Türkçesine transkripsiyonu yapılmış, sonraki aşamada bunlar tasnif edilerek içerik analizine tabi tutulmuştur. Elde edilen veriler doğrultusunda Osmanlı Devleti'nde 1839-1923 yılları arasında faaliyet gösteren öğretmen yetiştiren kurumlara giriş şartlarının ne olduğu ve öğrenci seçiminde nasıl bir usul izlendiği tespit edilerek bulgulara ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda, Osmanlı Devleti'nin Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadarki süreçte öğretmen yetiştiren kurumlar arasından özellikle Dârümuallimîn ve Dârümuallimât'lara nitelikli öğrenci alımı için önemli düzenlemelerin yapıldığı ve bu doğrultuda kendine has bir sistem kurularak belirli ölçülerde seçici davranıldığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Öğretmen Yetiştiren Kurumlar, Dârümuallimîn, Dârümuallimât, Giriş Şartları, Giriş Usulleri.

Abstract

The aim of this study is to determine and evaluate the enrolment standards and procedures in teacher training institutions from the Tanzimat Era of the Ottoman Empire to foundation of the Turkish Republic. The study was carried out using qualitative method and techniques and designed as a case study. Historical Ottoman Turkish documents from the Tanzimat to the Republic, which were prepared and issued by respective departments in the Ottoman Empire, and some documents published in literature were used as data in the study. These Ottoman Turkish documents were firstly translated into modern Turkish; then sorted out at the later stage, and finally the content analysis was made. In accordance with the data collected, it was determined in detail what enrolment standards were used and what kind of procedures were followed to select students. At the end of the research, it was concluded that important regulations was made to qualified student admission especially for "Darulmuallimin and Darulmuallimat" from the Tanzimat to the Republic in the Ottoman Empire. Moreover, it was understood that a specific system in student admission for qualified teacher training were set and this system was selective at a certain level.

Keywords: Teacher training institutions, Darümuallimin, Darümuallimat, the enrolment standards, the enrolment procedures

* Arş. Gör., Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, cucukeyup@gmail.com

** Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, erdalbay@hotmail.com

*** Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ayhandogan@gantep.edu.tr

Giriş

Küresel ölçekte nitelikli öğretmen yetiştirmeyi amaçlayan mevcut eğitim sistemleri içerisinde, öğretmen yetiştiren kurumlara öğrenci alımında giriş şartları ve usullerinin belirlenmesi hususu, mühim ve öncelikli bir konudur. Başarılı, güçlü, ileri dünyaya entegre olabilen ve mutlu nesiller yetiştirmenin temeli, bugünün yurttaşlarının iyi bir şekilde eğitilmesine bağlıdır. Bu, nitelikli öğretmenler aracılığıyla mümkündür. Öğretmen yetiştiren bir kurumun nitelikli öğretmen yetiştirebilmesi ise adayların kuruma giriş şartları ve usulleri, öğrenme ortamları, adayları yetiştirecek öğretim kadrosu, uygulanacak eğitim-öğretim programı, bu programlarda yer alan dersler, ders içerikleri, saatleri vs. gibi birçok önemli koşula bağlıdır. Bu koşullar arasında öğretmen adaylarının öğretmen yetiştiren kurumlara giriş şartları ve usulleri öncelikle dikkat edilmesi ve üzerinde durulması gereken bir koşul olarak ilk sırada yer almaktadır.

Günümüz Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Türk eğitim sistemi içerisinde öğretmen yetiştiren bir kuruma öğrenci olarak girebilmesinin ana şartı, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) Başkanlığı'nın hazırlamış olduğu söz konusu çoktan seçmeli sınavlardan yeterli başarıyı elde etmesine bağlıdır. Tek yönlü olan ve öğrenci alım kriterleri açısından oldukça sınırlı olan bu sistemde; adayların yeterlilik, beceri ve yeteneklerinin gerektiği şekilde ölçülememesi, sistemin bu anlamda yeterli olmadığını göstermektedir (Kahramanoğlu, 2014, s.5-6). Bu sistemde adayların öğretmenlik mesleğine ilişkin beceri ve yetenekleriyle, bu mesleği yerine getirebilecek sağlık koşullarına sahip olup-olmadığı ölçülememektedir. Nitekim mevcut sistemde uygulanan merkezi bir sınavla öğrenci seçme yöntemi birçok açıdan eksik ve yetersiz kalmaktadır (Özguven, 1972). Öyle ki bu şekilde bir öğrenci seçim uygulamasında genellikle adayların yalnızca bazı akademik ve bilişsel özellikleri (sınıflama, analiz, sentez, yorumlama vs.) göz önünde bulundurulmaktadır. Öte yandan duyuşsal alan (ilgi, tutum, motivasyon, kişilik vs.) devinimsel/psikomotor alan (fiziksel yeterlilik, refleks, öğrenilmiş otomatik davranışlar vs.) özellikleri ise çoğunlukla dikkate alınmamaktadır. Ayrıca adayların öğretmenlik mesleğine uygunlukları için önemli olan entelektüel düzey ve sosyal beceri standartları da ölçülmeyle göz ardı edilmektedir.

Konuyla ilgili yerli ve yabancı alanyazında öğretmen yetiştiren kurumlara alınacak öğrencilerde aranan şartların ve standartların çok önemli olduğunu ifade eden ve öğrenci alımlarının merkezi bir sınavla adayların sadece bilişsel özelliklerinin ölçülmesi suretiyle yapılmasının sakıncalı olduğunu belirterek bu soruna eğilen birçok araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalarda, genel olarak söz konusu kurumlara öğrenci alımında öğretmen adaylarının sadece bilişsel davranışlarını ölçen sınavlarla değil adayların duyuşsal ve psikomotor becerilerini dikkate alan değerlendirmelerin de yapılması gerektiği, adayların sadece akademik bilgilerinin öğretmenlikte başarıyı ölçmede düşük bir etkiye sahip olduğu belirtilmiştir (Beswick, 1990; Erçoşkun ve Nalçacı, 2009; Özsoy ve Ünal, 2010).

Öte yandan bu konu tarihsel süreç açısından değerlendirildiğinde, günümüz Türk eğitim sisteminin öğretmen yetiştirme sorunlarına ilişkin önemli bir tecrübeye sahip olduğu görülmektedir. Bilindiği üzere, Osmanlı modernleşmesinin önemli bir noktasını oluşturan Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonraki süreçte, Osmanlı eğitim sistemi içerisinde öğretmen yetiştirmeyi amaçlayan çeşitli kurumlar tesis edilmiştir. Bunlar açılış tarihleri itibarıyla Dârülmualimîn-i rüşdî (1848), Dârülmualimîn-i sıbyan (ibtidaî) (1868), Dârülmualimât (1870), Dârülmualimîn-i âliye (idadiye) (1874), Menşe-i Muallimîn (1875), İstanbul Dârülfünûnu (1900), Medrese-i Muallimîn (1906), Ana Muallime Mektebi (Mart 1914), İnas Dârülfünûnu (Eylül 1914) olarak sıralanabilir. Söz konusu bu kurumlar arasında örneğin Dârülfünûn ve İnas Dârülfünûnu, esasında doğrudan öğretmen yetiştirmeye yönelik olarak kurulmuş okullar değildir. Ancak bu okullardan mezun olanların ülkenin çeşitli yerlerinde

öğretmen olarak istihdam olunmuş olması, bunların da öğretmen yetiştiren kurumlar kapsamında incelenmesini gerektirmiştir.

Osmanlı'nın son dönemlerinde faaliyet göstermiş olan bu okullara öğrenci alımında çeşitli giriş şartları ve usulleri uygulanmıştır. Buradan hareketle, mevcut öğretmen yetiştirme sistemlerinde önemli konu/sorunlardan biri olan öğrenci seçimi ile ilgili eksik ve yanlış uygulamaların çözümüne geçmiş deneyimleri ortaya koymak suretiyle destek olma fikri, bu araştırmanın ilham kaynağını -diğer bir ifadeyle- çıkış noktasını oluşturmaktadır. Günümüz öğretmen yetiştirme sistemine dönük politikalar oluşturulurken veya düzenlenirken Türk eğitim tarihindeki uygulamaların saptanması ve geçen süreç içerisinde bunların geçirdiği değişim-dönüşümlerin karşılaştırmalı bir şekilde ortaya konulması gerekir.

Bu bağlamdaki araştırmada, günümüz öğretmen yetiştirme politika ve uygulamalarına dönük önemli bir konu/sorunun geçmişteki uygulamalarını ortaya koymak ve bundan istifade edilebilir bir tecrübe sağlayabilmek için, Türk eğitim tarihinin 1839-1923 yılları arasındaki süreçte öğretmen yetiştiren kurumlara giriş şartları ve usullerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi konusuna odaklanılmıştır. Bu çerçevede belirli ölçülerde ve temel olarak şunlar amaçlanmıştır:

- Osmanlı Devleti'nde 1839-1923 yılları arasında açılmış ve örgün eğitim sisteminde faaliyet göstermiş olan öğretmen yetiştiren kurumlara giriş şartları ve usullerini tespit etmek ve buna ilişkin analiz ve değerlendirmelerde bulunmak,
- Söz konusu okullara öğrenci alım şartları ve usullerinin 1839-1923 yılları arasında geçirmiş olduğu değişim ve dönüşümü karşılaştırmalı bir biçimde ortaya koymak,
- Osmanlı'nın son dönemlerinde faaliyet gösteren öğretmen yetiştiren kurumlar hakkında farklı bir bakış açısıyla değerlendirmede bulunmak,
- Dünyada ve bilhassa Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim sisteminde önemli konulardan biri olan eğitim fakültelerine alınacak öğrencilerde aranan şartlar ve alım usullerine ilişkin sorunların çözümüne geçmiş deneyimleri ortaya koyarak destek olmak,

Diğer yandan araştırmanın en genel ifadeyle ve öncelikli olarak önemi, bir tarih araştırması özelliklerini taşımasından ileri gelmektedir. Bilindiği üzere tarih bilimi araştırmaları geçmişe dönük yapılan ancak bugünün daha iyi anlamlandırılabilmesi ve geleceğe en doğru kararlarla yön verilebilmesi adına önemli parametreler içermesi bakımından oldukça önemlidir. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923), Osmanlı Devleti'ndeki sosyo-kültürel yapının, eğitim anlayışının ve bu anlayışla gelişen eğitim yapılanmasının, -daha özelde ise öğretmen yetiştirme usulleri ve uygulamaların- her yönüyle araştırılarak ortaya konması, günümüz eğitim sistemini anlama ve değerlendirmede önemli bilgi-tecrübe özelliği taşımaktadır.

Geçmişte var olmuş olay ve olgular bütünü özelliğini taşıyan *öğretmen yetiştirme ve uygulamaları* konusuna -alanyazında yer almayan bir şekilde- farklı bir bakış açısıyla yaklaşarak belli problemler etrafında bir araya getirilen bulguların değerlendirilmesi araştırmanın asıl önem taşıyan yönünü oluşturmaktadır. Şöyle ki; söz konusu dönemde öğretmen yetiştirme, bununla ilgili kurumlar, eğitim yapılanmaları vs. konularda ilgili alanyazında -yeterliliği ayrı bir tartışma konusu- belirli ve değerli çalışmalar mevcuttur. Bunlar arasında konuyu daha özele indirgeyerek öğretmen yetiştiren kurumlara giriş şartları ve usullerini belirlemeye ve değerlendirmeye yönelik yapılan müstakil bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmada ise, Osmanlı Devleti'nin söz konusu dönemde öğretmen yetiştiren kurumlara öğrenci alım şartları ve usullerinin, birtakım tarihi dokümanların incelenmesi ve analizine tabi tutularak değerlendirilmesiyle, geçmişte nasıl bir uygulama izlendiği belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmada, esas olarak Tablo 1'deki araştırma sorularına yanıt aranmıştır. Araştırmanın birinci alt problemi öğretmen yetiştiren kurumlara giriş şartları ve usullerinin tarihi belgelere dayalı olarak tespit edilmesidir. Buna bağlı olarak söz konusu giriş şartları ve usullerinin bütüncül bir bakış açısıyla analizi ve değerlendirmesi araştırmanın ikinci alt problemini oluşturmaktadır.

Tablo 1: Araştırma soruları

Problem Cümlesi	Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923) Osmanlı'da öğretmen yetiştiren kurumlara öğrenci giriş şartları ile usullerinin nizamnâme ve talimatnâmelere göre belirlenmesi ve değerlendirilmesi nasıldır?
Birinci Alt problem	Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Osmanlı'da öğretmen yetiştiren kurumlara giriş şartları ve usulleri nedir/nasıldır?
İkinci Alt problem	Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Osmanlı'da öğretmen yetiştiren kurumlara giriş şartları ve usullerinin yıllara ve okullara göre bütüncül olarak analizi nasıldır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Osmanlı Devleti'nde 1839-1923 yılları arasında faaliyet göstermiş olan öğretmen yetiştiren kurumlara öğrenci alımındaki giriş şartları ile usullerini belirlemeye ve değerlendirmeye yönelik yapılan bu araştırma, geçmişteki bir durumu kendi doğal ortamında, karmaşıklığını ve bağlamını dikkate alarak derinlemesine incelemeyi hedeflemesinden ötürü, nitel araştırma desenleri arasından tarihi *durum çalışması* deseninde yürütülmüştür. Durum çalışmalarında bir kavram ele alınabildiği gibi, bir süreç de benzer ve farklı boyutlarıyla incelenebilmektedir (Kohn, 1997). Kültürel antropoloji çalışmalarına da benzetilen *tarihsel durum çalışmalarında* belirli bir dönem hakkında veri toplanarak analiz edilmeye çalışılmaktadır (Swanborn, 2010).

Veri Toplama Aracı ve Yöntemi

Bu araştırmada, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Osmanlı Devleti'nde öğretmen yetiştiren kurumlara alınacak adayların seçiminde, kurumun giriş şartları ve bu şartların uygulanma usullerinin ortaya konabilmesi için gerekli veriler, yazılı dokümanlar aracılığıyla elde edilmiştir. Bu verilere başta Düstur ve Maarif Salnameleri külliyatı olmak üzere, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (İstanbul), Millî Kütüphane (Ankara), çeşitli İnternet siteleri (TBMM e-kütüphane, bilimsel dergilerin web sayfaları vs.) ile doküman analizi (belgesel tarama) yoluyla yapılan çalışmalar sonucu ulaşılmıştır. Söz konusu veri kaynaklarından 2013 Haziran ayında başlatılan veri toplama süreci sonunda elde edilen, devlet nezdinde değişik zaman aralıklarında ve çeşitli konu başlıkları altında oluşturulan kanunname, nizamnâme ve talimatnâme gibi belgeler araştırmanın tarihi dokümanlarını oluşturmaktadır.

Araştırmanın zamansal sınırları olan 1839-1923 yılları arasında, öğretmen yetiştiren kurumlarla ilgili düzenlemeleri içeren ve araştırmanın birincil kaynak grubunu oluşturan bu nizamnâme ve talimatnâmelerin adı, künyesi ve ulaşım yerine ilişkin bilgiler makalenin metin içi dipnotlarında belirtilmiştir. Söz konusu resmi metinlerin yanında, ilgili alanyazında yer alan sözlük, ansiklopedi, çeşitli araştırma-inceleme eser, makale ve tez gibi dokümanlara da başvurulmuştur. Ayrıca bu araştırmada kullanılan tüm Osmanlıca (Osmanlı Türkçesi) belgelerdeki Hicri-Rumi-Miladi takvimlerle ilgili tarih çevirme işlemleri, Türk Tarih Kurumu

(TTK) tarafından bu amaçla geliştirilen bir program olan *Tarih Çevirme Kılavuzu* esas alınarak yapılmıştır (<http://www.ttk.gov.tr/>).

Verilerin Analizi ve Çözümlemesi

Araştırmanın birincil kaynak grubunu oluşturan nizamnâme ve talimatnâme türündeki dokümanların analizi ve çözümlemesinde, nitel araştırmalarda sıkça kullanılan *içerik analizi yöntemi* kullanılmıştır. İçerik analizi genellikle mülakat dökümleri, günlükler, dokümanlar vb. gibi hacimli olan nitel materyali (metinleri) ele alarak temel tutarlılıklarını ve anlamlarını belirlemeye yönelik herhangi bir nitel veri indirgeme ve anlamlandırma çabası girişimlerini ifade etmektedir. Ayrıca, içerik analizi ile metinler üzerinde temel anlamlar arama süreci örüntü veya tema analizi olarak adlandırılır (Patton, 2014, s. 453). Bu yöntemde araştırmacı, belirlemiş olduğu kelime ve kavramların varlığını, anlamlarını ve bunlar arasındaki ilişkileri belirler ve bunları analiz ederek metinlerdeki mesaja ilişkin çıkarımlarda bulunur (Büyüköztürk vd., 2014, s. 240-241).

1839-1923 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde faaliyet göstermiş olan öğretmen yetiştiren kurumlara giriş şartları ve usullerini belirlemeye yönelik yapılan doküman incelemesi sonucu nizamnâme ve talimatnâme türündeki 13 farklı dokümana ulaşılmıştır. Osmanlıca olan bu belgelerin içerik analizi sürecinde ilk olarak, bir tür yönetilebilir sınıflandırma elde etmek için, belgeler baştan sona ayrıntılı bir şekilde okunmuştur. Ardından bu belgelerde iki önemli örüntüyü ifade eden giriş şartları ve giriş usulleri temalarıyla ilgili olan kısımlar net olarak belirlenmiştir. Belgelerde kategorize edilen ve akabinde kodlanan temalara ilişkin bilgiler Osmanlıca transkripsiyon kurallarına uygun bir şekilde günümüz Türkçesine çevrilmiş, arkasından metin sadeleştirme işlemi yapılmıştır. Metinlerin içerik analizi sonucunda, belirlenen temalar dâhilinde bulgulara ulaşılmıştır.

Öğretmen yetiştiren kurumlara öğrenci giriş şartları ve usullerine ilişkin dokümanlarda yer alan Osmanlıca veriler, oluşturulan içerik analizi tablolarıyla incelenmiştir. Bu tabloların formatını yansıtan örnek bir tablo aşağıda sunulmuştur:

Tablo 2: Veri analizi için oluşturulan tablo örneği

No	Belge	Şerait-i Duhûl	Giriş Şartları	Giriş Usulleri

Araştırmaya dahil edilen veriler, yukarıdaki gibi içerik analizi tabloları aracılığıyla incelenmiştir. Bu tablolarda yer alan ilk sütun numaralandırma, ikinci sütun veri kaynağı, üçüncü sütun verilerin Osmanlıcadan Latin harflerine çevirisi, dördüncü ve beşinci sütun tematik olarak iki kategoriye ayrılmış olan giriş şartları ve giriş usulleri temalarını ifade etmektedir. Söz konusu giriş şartları teması okula giriş için adaylarda aranan genel özellikleri ve kriterleri ifade etmektedir. Giriş usulleri teması ise gerekli şartları sağlayan adayların okula kayıt-kabul işlemlerinin ve bununla ilgili prosedürlerin ne şekilde ve nasıl bir usulle gerçekleştirildiğini anlatmaktadır. Örneğin bir öğretmen okuluna öğrenci alımında istenen “idadi okullarından mezun olmak” durumu giriş şartı temasına; bu şartın uygulanma usulünde yani okula başvuruda istenen idadi diploması ibraz etme durumu ise giriş usulü temasına girmektedir.

Araştırmada veri kaynağı olarak kullanılan yukarıda bahsedilen 13 adet dokümanın resmi kurumlar ve resmi kurumlar aracılığıyla yayınlanmış olan dokümanlar olması belgelerin geçerliği ve güvenilirliğinin yüksekliğine ilişkin bir fikir vermektedir. Bununla birlikte Osmanlıca belgelerin gerek günümüz Türkçesine transkripsiyon kurallarına bağlı kalınarak çevrilmesi gerekse içerik analizindeki temalara uygun olan verilerin sadeleştirip tabloya yerleştirilmesi ve kodlanması gibi veri analiz sürecinin tüm aşamalarında tarih bilimi alanında

doktor ve eğitim bilimleri alanında doçent doktor unvanına sahip iki uzmanın görüşüne başvurulmuştur.

Bulgular ve Yorum

Birinci Alt probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci altprobleminde ifade edilen “*Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Osmanlı’da Öğretmen yetiştiren kurumlara giriş şartları ve usulleri nedir/nasıldır?*” sorusuna ilişkin araştırma verilerinden elde edilen bulgular ve bunlara ilişkin yorum ve değerlendirmeler her bir kurum için ayrı başlıklar halinde sunulmuştur:

Dârümuallimîn-i rüşdî’ye Giriş Şartları ve Usulleri

Dârümuallimîn-i rüşdî’nin açılış ve kapanış tarihleri olan 1848 ile 1913 yılları arasında, öğrencilerin okula giriş şartları ve bu şartların uygulanma usullerine yönelik veriler içeren nizamnâme ve talimatnâme türünde dört resmi belge tespit edilmiştir. Bu belgelerin Latin harflerine çevirisi yapıldıktan sonra günümüz Türkçesindeki anlamının analiz edilmesiyle bazı bulgulara ulaşılmıştır. Bu çerçevede, 1 Mayıs 1851 tarihinde çıkarılan *Dârümuallimîn Nizamnâmesi*, 1848 yılında açılmış olan öğretmen yetiştiren ilk kurumla ilgili öğrenci alım şart ve usulleri hakkında bilgi veren ilk doküman olma özelliğini taşır (BOA, İrade Meclis-i Vâlâ, İ.MVL., 211, 6894; Akyüz, 1990; Ünal ve Birbudak, 2013). Buna göre okula alınacak öğrencilerin Arapçayı anlayacak ve ifade edebilecek bir seviyede bilmesi, Türkçeyi güzel konuşması, Farsça ve matematik öğrenme kabiliyetine sahip olması, güzel ahlâk sahibi olması şarttır. Ancak bu şartları hüviyetinde barındıran kişiler Dârümuallimîn-i rüşdî’ye başvuruda bulunabilir. Bu şartlar dâhilinde şekillenen öğrenci alım usullerine göre ise okula, sınavla öğrenci alınır. Sınavda en başarılı olan ve istenilen şartlara sahip olan kişi başmülazım olarak kabul edilerek kaydı yapılırdı. Diğerleri ise mülazım (aday) öğrenci olarak kabul edilirdi. Okula giriş için alınan öğrencilerin istenilen özelliklere sahip olduklarını ve okula kaçınıcı sırada kabul edildiklerini açıklayan birer öğrenci kabul belgesi oluşturulur. Bu belge, sınav komisyonundaki hocalar tarafından ve sonrasında Maârif-i Umûmiye Meclisi tarafından mühürlenir. Ayrıca okula öğrenci alımında Dârümuallimîn’in üç hocasının da onayı şart olmakla birlikte Maârif-i Umûmiye Meclisi’nin onayı gerekir. Okula öğrenci alımında izlenen bir diğer prosedüre göre ise; öğrenimini tamamlayan öğretmen adaylarıyla *gerek İstanbul’da ve gerek taşrada her ne vakit ve her ne tarafta olursa olsun rüştiye mektebi hocalığıyla görevlendirildiklerinde*, bunu kabul edeceklerine dair bir sözleşme yapılır.

Dârümuallimîn-i rüşdî’ye giriş şart ve usullerine ilişkin 1 Eylül 1869 *Maarif-i Umumiye Nizamnâmesi*’nde de birtakım bilgiler yer almaktadır (Düstur, H.1289/M. 1872-73:184-219; Bilim, 2002a: 437-474). Buna göre; okula başvuran adaylar rüştiye, idadî, sultanî diploması veya mülazemet rüusu denilen adaylık belgesine sahip ise sınavsız bir şekilde okula kayıt yaptıracaklardır. Bu şekilde bir diploma ya da belgeye sahip olamayanlar bir seçim komisyonu tarafından sınava tabi tutulacak ve sınav sonucunda gösterdikleri başarıya göre fen ve edebiyat şubelerinden birine yerleştirilecektir.

Dârümuallimîn-i rüşdî’nin öğrenci giriş şartları ve usullerinde değişiklikleri içeren bir diğer resmi düzenleme 27 Ekim 1891 tarihinde *Maarif-i Umumiye Nizamnâmesi’nin İkinci Faslının Dârümuallimîn Hakkındaki Mevaddını Tâdilen Kaleme Alınan Nizamnâme* ile yapılmıştır (MS, H. 1318/M. 1900:133-140; BOA, İ.MM., nr. 5394). Bu Nizamnâme’de yer alan düzenlemelere göre; okula öğrenci alımında adayın herhangi bir fiziksel özrü ve hastalığı bulunmaması, Dârümuallimîn’in ibtidaî bölümünden mezun olmak, iyi ahlâk sahibi olmak, 19 yaşını doldurmamış olmak ve ayrıca dışardan başvuranlar için idadi mektebi mezunu olmak eğer değilse Dârümuallimîn ibtidaî bölümü düzeyinde yapılacak sınavdan başarı göstermek şartları istenmiştir. Bu şartların uygulanma usulünde ise okula başvuru dilekçesine sağlık

raporu, Dârümuallimîn ibtidaî bölümü diploması, dışarıdan başvuranlar için giriş sınavında başarı gösterdiğine dair belge eklenmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu Nizamnâme’de net olarak ifade edilmese de; adayın yaşını ve iyi ahlâk sahibi olduğu kriterlerini karşıladığını gösteren Osmanlı vatandaşlığı kimlik belgesi ve iyi hal belgesi giriş usulünde ibraz edilmesi zorunlu belgelerdendir.

Dârümuallimîn-i rüşdî’nin öğrenci alım şartları ve usulleri hakkında tespit edilebilen son belge 23 Mayıs 1908 tarihli olup *Dârümuallimîn Nizamnâmesi’ni tadilen kaleme alınan nizamnâme lâyihası* başlığını taşımaktadır (BOA, Maarif Tedrisât-ı âliye, 15/114; Kaya, 2012-2013). Nizamnâme’nin aslında Dârümuallimîn’in âliye bölümü için oluşturulmuş olduğu düşünülse de bu araştırmada, Nizamnâme maddelerinin genel olarak okulun tüm bölümlerini düzenleyen kapsamda olmasından dolayı rüşdî bölümünü de içerdiği kabul edilmiştir. Bu Nizamnâme’de okula giriş için adaylardan istenen genel şartlar 19-25 yaş arası olmak, bulaşıcı bir hastalığa ya da öğretmenlik mesleğini yapmasına engel olacak bir hastalığa sahip olmamak, Osmanlı Devleti vatandaşı olmak, adam yaralama ve öldürme suçu ile hüküm giymemiş yani adli sicili temiz olmak, güzel ve iyi ahlâk sahibi olmak şeklinde belirtilmiştir. Rüşdî bölümünün edebiyat ve fen şubelerine öğrenci alımı için farklı şartlar konulmuştur. Bu çerçevede fen şubesine başvuran adaylardan ek olarak adayın sayısal yeteneğinin olması; edebiyat şubesine başvuranlar için de Türkçe, Arapça ve Farsçayı okuma-yazma-anlama seviyesinde bilmesi ve matematikten dört işlem bilgisine sahip olması gerektiği belirtilmiştir. Nizamname’ye göre, bu şartların uygulanma usulünde ise rüşdî bölümünün her iki şubesi için de Maarif Nezareti Heyeti-i Sıhhiyesi’nden sağlık raporu ve aşı belgesi, Osmanlı vatandaşlığı kimlik belgesi, adam yaralama, cinayet veya bir çeşit ahlâksızlıktan dolayı hüküm giymemiş olduğunu gösterir adli sicil belgesi ve iyi hal kağıdı gibi evrakları ibraz etmek gerekliydi. Söz konusu bu belgelerin resmi makamlardan alınmasının gerekliliği dikkat çekmektedir. Fen şubesine başvuran adaylardan bu belgelere ek olarak yedi senelik idadi mezunu olduklarını gösterir diplomalarını sunmaları istenmiştir. Ayrıca bu diplomadaki ulûm-ı riyaziye, ilm-i hikmet, kimya, mevâlîd gibi sayısal derslerin ortalamasının en az beş üzerinden dört olması gerekliydi.

1908 yılındaki bu düzenlemeye göre, okulun rüşdî bölümünün ikinci kısmı olan edebiyat şubesine başvuran adayların ise yedi senelik idadi mezunu olduklarını gösterir diploma ibraz etmeleri gerekmektedir. Bunun yanında bu şubeye kayıt yaptırabilmeleri için edebiyat alanı ve bu alandaki derslerle ilgili bilgi sahibi olduklarını ölçmek amacıyla yazılı ve sözlü olarak yapılacak olan bir sınavdan başarı göstermeleri gerekliydi. Edebiyat şubesine başvuran adaylar için yapılan giriş sınavında adaylarda Arapça bir ibareyi hatasız bir şekilde yazıp manasını açıklayarak sarf, nahiv ve belagat kurallarına göre uygulamalı olarak tahlil etmek, Farsça bir ibare yazıp anlamını açıklayarak tahlil etmek, tarif olunacak bir makale veya mektubu Türkçe kaleme almak vs. gibi özellikler aranmıştır. Sözlü olarak ise hesap dersine dair dört işlem (âmal-i erbaa) ile küsurattan ve muhtasaran coğrafyadan yöneltilecek sorulara cevap vermeleri istenmiştir. Bu sınavın içeriği göz önüne alındığında oldukça ayrıntılı bir sınav uygulaması olduğu görülmektedir. Sınavın yazılı ve sözlü olarak iki aşamadan oluşması, adayın Türkçe, Arapça ve Farsça dilbilgisi yeteneğinin ölçülmesi bakımından dikkat çekicidir. Öte yandan fen şubesine alınacak öğrencilerin ise Cebir, Hendese ve Hikmet-i Tabiye derslerinde yazılı bir sınava tabi tutulacakları belirtilmiştir.

Dârümuallimîn-i sıbyan’a (İbtidaiye) Giriş Şartları ve Usulleri

Dârümuallimîn’in sıbyan bölümüne öğrenci alımında adaylardan istenen şartların neler olduğu ve alım işlemlerinin nasıl bir usulle yapıldığına dair bulgular, doküman incelemesi yöntemiyle tespit edilen beş farklı nizamnâme ve talimatnâme türündeki belgenin çözümlenmesi sonucunda ortaya konulmuştur. Bu okula öğrenci giriş şartlarına ilişkin verilerin elde edildiği kaynaklardan ilki, H. 1316/M. 1898 yılı Maarif Salnamesi’nde yer alan ancak net

olarak yayınlanma tarihi belli olmayan “*Bazı vilayetda ba-irade-i seniyye küşad olunmuş olan Dârümuallimîn-i sıbyan şubelerine dair talimattır*” başlığını taşıyan belgedir (s. 353-357). Bu talimatname tarihi belli olmadığı ve taşradaki Dârümuallimînleri konu aldığı için özellikle ilk sırada incelenmiştir. Bundaki maksat taşradaki duruma ilişkin bulguları sunduktan sonra İstanbul merkezinde açılmış olan Dârümuallimîn-i sıbyan hakkında yayımlanan diğer resmi metinleri bütüncül bir şekilde değerlendirebilmektir. Söz konusu bu belgede Osmanlı Devleti'nin başkenti olan İstanbul'un dışındaki vilayetlerde açılacak Dârümuallimîn-i sıbyan şubelerine giriş şartlarına ilişkin önemli bilgiler yer almaktadır. Buna göre iyi ahlâklı olmak, 20 yaşından büyük olmak, Türkçe serbest okuyup yazmasını bilmek okula giriş şartları olarak belirlenmiştir. Bu şartların uygulanma usulünde ise yani okula öğrenci kaydında iyi hal kağıdı ve Osmanlı kimlik belgelerinin ibraz edilmesi gerekli tutulmuştur.

Dârümuallimîn'in sıbyan bölümüne öğrenci giriş şartlarına ilişkin veri sağlayan ikinci belge, 27 Ekim 1891 tarihli *Maarif-i Umumiye Nizamnâmesi'nin İkinci Faslı'nın Dârümuallimîn Hakkındaki Mevaddını Tâdilen Kaleme Alınan Nizamnâme* başlığını taşımaktadır (MS, H. 1318/M. 1900:133-140). Burada yer alan giriş şartlarına ilişkin bilgilerde ilk olarak, alınacak öğrencilerin Sarf ve Nahiv (Gramer) bilgisine sahip olması istenmiştir. Ek olarak Türkçeyi düzgün okuma ve imla bilgisine de sahip olmaları gerekli tutulmuştur. Bunların dışında güzel ahlâk sahibi olmak, 20-30 yaş arası olmak, herhangi bir fizikî özürlü ve hastalığı bulunmamak genel şartlardandır. Bu şartların uygulanması sırasında ise iyi hal kağıdı, Osmanlı vatandaşlığı kimlik belgesi, sağlık raporu; Sarf ve Nahiv (Gramer), Türkçe düzgün okuma ve İmla'dan yapılacak sınavlarda başarılı olduğunu gösterir sonuç belgesi şeklinde birtakım belgeler istenmiştir. Ayrıca adayın öğretim süresinin bitiminde mezuniyet sonrası atanacağı öğretmenlik görevini kabul etmek istememesi durumuna karşın farklı bir usul belirlenmiştir. Böyle bir durumla karşılaşılması halinde, okula kayıt esnasında adaylardan öğrenimi süresince almış olduğu maaşı (bursu) geri ödeyeceğine dair bir sözleşme yapması istenmiştir.

Öğrenci giriş şartları ve usulleri hakkında bilgi veren bir diğer belge, 10 Haziran 1909 tarihli *Tahsil-i İbtidâî Layiha-yı Kanuniyesi* başlığını taşımaktadır (BOA, ŞD.TNZ, 224/80_2,6; DAGM, 2014:244-251.). Buna göre Dârümuallimîn-i ibtidâî bölümüne alınacak olan öğrencilerin öncelikle eğitim-öğretim dili olan Türkçeyi, öğrenimine yetecek kadar konuşup anlayabilmesiyle birlikte doğru ve düzgün bir şekilde Türkçe okuma-yazma bilmesi de şart olarak belirlenmiştir. Diğer bir şart adayın mensubu olduğu dinin kural ve kaideleri hakkında yeterince bilgi sahibi olmasıyla ilgilidir. Burada adayın dinî kimliğinin belirtilmemesi hususu, okula Müslüman olmayanların da alınabileceği konusunda ipucu vermesi bakımından dikkat çekicidir. Bu durumu geç Osmanlı Devleti'nde eğitim sistemine oldukça tesir ettiği bilinen Batı tarzlı eğitimin -özellikle de Fransız usulü eğitim modelinin- etkisinde gelişen bir sekülerleşme anlayışını yansıttığı şeklinde değerlendirmek mümkündür. Söz konusu Nizamnâme'de Dârümuallimîn-i ibtidâî'ye giriş için belirtilen bu şartların yanında adaylardan matematikten dört işlem bilmek, 18-25 yaş arasında olmak, öğrenim durumunu engelleyecek bedenî özürlü ve herhangi bir bulaşıcı hastalığı olmamak, Osmanlı Devleti vatandaşı olmak ve güzel ahlâk sahibi olmak gibi kriterler okula girişte istenen diğer şartları oluşturmaktadır. Belirtilen şartlara sahip olan adaylardan giriş usulü olarak iyi hal kağıdı, sağlık raporu, Osmanlı vatandaşlığı kimlik belgesi, mezuniyet sonrası atanacağı öğretim görevini kabul edeceklerine dair sözleşmeyi okula kayıt esnasında ibraz etmeleri istenmiştir. Ayrıca adayın Türkçe doğru okuyup anlaması, mensubu olduğu dinin iman ve inanış esasları ve matematikten dört işlem bilgisi üzerine yapılacak olan giriş sınavından başarılı olduğunu gösterir belgeyi de söz konusu belgeler arasına eklemesi istenmiştir.

5 Temmuz 1915 tarihli *Dârümuallimîn ve Dârümuallimât Nizamnâmesi* adlı bir başka dokümanda da Dârümuallimîn-i ibtidâî'ye öğrenci alınmasına ilişkin bilgiler yer almaktadır (Maarif-i Umumiye Nezareti, 1331; Ünal ve Birbudak, 2013). Buna göre okula öğrenci

kabulünde; 16-18 yaş arasında olmak, herhangi bir hastalık ve fiziksel özrü bulunmamak, Osmanlı Devleti vatandaşı olmak genel şartlar olarak belirlenmiştir. Öte yandan ülkedeki İptidaî okullardan mezun olanlar Dârümuallimîn-i İbtidaî'ye sınavsız geçiş yapabileceklerdir. Bu özelliğe sahip olmayanlar ise yapılacak sınavda bu derecede bilgi sahibi olmaları şartıyla okula kabul edilecektir. Bu şartların uygulanma usulünde ise iyi hal kağıdı, sağlık raporu, Osmanlı vatandaşlığı kimlik belgesi, daha önce mezun olunan okuldan alınan diploma gibi resmi belgelerin ibraz edilmesi istenmiştir. Buna ek olarak tüm adaylar için; diploma alarak mezun olduktan sonra mezuniyet tarihleri itibariyle sekiz yıl boyunca öğretmenlik vazifesi yapmakla mükellef olduklarını ve *öğrenimlerini tamamladıktan sonra Maarif Nezaretince atanacağı öğretim görevini* kabul edeceğine dair sözleşme (taahhütname) imzalayarak bunu okul müdüriyetine teslim etmeleri istenmiştir. Ayrıca Nizamnâme'de, Dârümuallimîn-i ibtidaî bölümüne kabul edilecek Erkek Sultani mektebi öğrencileri için ise özellikle konulduğu anlaşılan bazı hükümler bulunmaktadır. Bu hükümlerde söz konusu sultanilerde öğrenim görenler on yedi yaşını tamamladıktan sonra hangi sınıfta bulunurlar ise bulunsunlar rızalarına bakılmaksızın İstanbul Dârümuallimîni'nin ibtidaî bölümüne nakledilecekleri belirtilmektedir. Fakat bunlar arasında başarı derecesi pekiyi (aliyyü'l-ala) olanlar arzu etmedikleri takdirde buldukları Sultani'de öğrenime devam edebileceklerdir.

Dârümuallimîn'in ibtidaî bölümüne giriş şartları ve usullerine ilişkin verilerin elde edildiği bir diğer doküman 30 Ocak 1917 tarihli *Dârümuallimîn ve Dârümuallimât-ı İbtidaiye Talimatnamesi*'dir (Faik Reşid, 1927, s. 326-353). Bu Talimatnâme, 1915 Nizamnâmesi'nde Dârümuallimîn ve Dârümuallimât için getirilen hükümlerin uygulanmasını kolaylaştırmak ve gerekli yerlerde daha anlaşılabilir açıklamalarda bulunularak ayrıntılı bir düzenleme yapmak için oluşturulmuştur. Buna göre Dârümuallimîn'in ibtidaî (başlangıç) bölümüne öğrenci alım şartları; kayıt dönemi süresince başvuruda bulunmak, Osmanlı vatandaşı olmak, herhangi bir hastalığı ve fiziksel özrü bulunmamak, tüm aşılarını yaptırmış olmak olarak belirlenmiştir. Ayrıca, okul müdürünün riyaseti altında okulun daimi öğretmenleri tarafından yapılan giriş sınavından başarılı olmak şarttır. Talimatnâme'de, bu şartlara uygun adayların okula kayıt usulleri arasından ilki, adayın bir başvuru belgesi ile okul müdüriyetine zamanında müracaat etmesidir. Bu doğrultuda Dârümuallimîn'e öğrenci kayıt zamanı Ağustos ayının son haftası olarak belirlenmiştir. Mazeretli olanlar için ise Eylül ayı sonuna kadar kayıtlar devam etmiştir. Bu şekilde kayıt yaptıracaklar için Maarif Nezareti'nin onayı gerekmeye birlikte Eylül ayı sonundan itibaren hiçbir suretle öğrenci kaydı yapılamayacaktır. Adaylardan, başvuru belgesine ek olarak Osmanlı vatandaşlığı kimlik belgesi, aşı belgesi, sağlık raporu, daha önce mezun olduğu ibtidaî mektebinden diploma veya bulunduğu okuldan nakil belgesi, *öğrenimini tamamladıktan sonra Maarif nezaretince atanacağı öğretim görevini* kabul edeceğine dair bir sözleşme gibi ilgili yerlerden alınmış belgelerin ibrazı istenmiştir. Dârümuallimîn-i ibtidaî'ye girmek isteyenler okul müdüriyetine gerekli belgeleri ekledikleri dilekçeyle başvuru yapmalıdırlar. Adayın sağlık raporunu ibraz ettikten sonra okulda hazır bulunan doktor tarafından tıbbî muayeneden geçirilmesi usulü de gerekli görülmüştür. Söz konusu şartları sağlayan adayların, belirtilen prosedürlere göre okula kabul edilmeden önce bir de giriş sınavından başarılı olmaları gerekli görülmüştür. Bu sınavın gerçekleştirilmesinden, okul müdürünün riyaseti altında okulun kadrolu öğretmenleri sorumlu tutulmuştur.

Dârümuallimîn-i İdadî-yi Aliyye'ye Giriş Şartları ve Usulleri

Tarihsel süreç içerisinde çıkarılan nizamnâme ve talimatnâmelerle sürekli geliştirilmeye çalışılan Dârümuallimîn-i İdadî/alî'nin öğrenci alım şartlarına ve usullerine ilişkin bilgi veren resmi nitelikli dört farklı dokümana ulaşılabilmektedir. Söz konusu belgelerden ilki, *1869 Maarif-i Umumiye Nizamnâmesi*'dir (Düstur, H.1289/M. 1872-73:184-219). Bu belgede genel olarak okula girişte adaylar için rüştiye/idadî/sultanî mektebi mezunu olmaları veya mülazemet rüusu denilen adaylık belgesi almış olmaları şart koşulmuştur. Okula giriş şartlarından ilki bu olup,

bunları sağlayanlar sınavsız bir şekilde ve mezun olduğu okul türüne göre kayıt yaptırmaya hak kazanacaklardır. Herhangi bir diploması veya buna mukabil ibraz edebileceği adaylık belgesi bulunmayanlar için ise, yapılacak giriş sınavından başarılı olma şartı konulmuştur. Bu sınav, heyet-i mümeyyize denilen bir seçim komisyonu tarafından yapılacaktır. Adaylar bu sınavdan almış oldukları başarı derecelerine göre okulun bir bölümüne kabul edilecektir.

1891 yılına kadar bu şart ve usullere göre öğrenci alan idadî bölümüne ilişkin bulgulara ulaşılmasında istifade edilen ikinci belge, 27 Ekim 1891 tarihinde yayınlanan *Maarif-i Umumiye Nizamnâmesi'nin İkinci Faslı'nın Dârümuallimîn Hakkındaki Mevaddını Tâdilen Kaleme Alınan Nizamnâme*'dir (MS, H. 1318/M. 1900:133-140). Bu Nizamnâme, 1869 Nizamnâmesi'nde yer alan Dârümuallimînlerle ilgili maddelerin güncellenmesi ve dönemin şartlarına göre yeniden düzenlenmesi amacıyla çıkarılmıştır. Düzenlemeye gereğince; edebiyat ve fen şubelerine ayrılan âliye bölümü için giriş şartları da bu ayrıma göre belirlenmiştir. Burada belirtilenlere göre adayın öncelikle herhangi bir fiziksel özürlü ve hastalığı bulunmaması temel şarttır. Okulun âliye bölümünün edebiyat şubesine girmek isteyen adaylar arasında rüşdî bölümü mezunu olanlar için Arapça sözlü anlatım becerisine sahip olmak, Türkçe yazılı anlatım becerisine sahip olmak giriş şartları olarak belirlenmiştir. Dışardan başvuru yapan adaylara ise farklı bir muamele yapılarak bu adayların Dârümuallimîn'in rüşdî bölümü derecesinde bilgi sahibi olmaları temel giriş şartı olarak belirlenmiştir. Âliye bölümünün fen şubesine girmek isteyen adaylar için ise rüşdî bölümü mezunu olanlardan Sayısal ve fen bilimleri becerisine sahip olmak şartı konulmuştur.

Sadece bu şartlara sahip olan adayların başvuru yapabileceği âliye bölümü için belirtilen öğrenci alım usulüne göre; başvuru belgesinin yanında sağlık raporu ve adayın öğrenimini tamamladıktan sonra Maarif Nezaretince atanacağı öğretim görevini kabul edeceğine dair sözleşme belgesi ibraz etmeleri tüm adaylar için gerekli görülmüştür. Öte yandan okulun rüşdî bölümünden âliye bölümü edebiyat şubesine girmek isteyen adayların ise yazılı ve sözlü olmak üzere iki farklı türde yapılacak olan bazı sınavlardan başarılı olmaları istenmiştir. Söz konusu adayların belagat-ı arabîden yapılacak sözlü sınavdan başarılı olmaları ve bir olay betimlemesi yaparak Türkçe makale yazmaları usulü Dârümuallimîn-i âliyeye giriş için belirtilen önemli bir prosedürdür. Diğer yandan Dârümuallimîn'in rüşdî bölümünden âliye bölümünün fen şubesine geçmek isteyen adaylar için de Riyaziye ve Hikemîye başta olmak üzere fen şubesinde okutulan Hesâb-ı Amelî ve Nazarî, Hendese, Cebir-i âdî ve Logaritma, Müsellesât-ı Müsteviyye ve Küreviyye, Fenn-i Tersîmât-ı Riyâziyye, Cerr-i Eskâl, Kozmografya ve Harita-i Coğrâfî, Hikmet-i Tabiiyye, Kimyâ-yı Uzvî ve Tahlîli amelîyyât, İlm-i Mevâlid, Fransızca, usul-i Tedrîs derslerini kapsayan sınavlardan en az 3. dereceden başarı göstermesi istenmiştir. İdadî/sultani/rüşdî mekteplerinden diploması bulunan ve fen şubesi için yapılan sınava girip 3. dereceden başarı gösteremeyenler, mezuniyet tarihleri itibariyle bir yıl içinde başvuru yapmışlarsa okula kabul edilirdi. âliye bölümü edebiyat şubesine girmek isteyen adaylar arasından, dışardan başvuru yapanlar için farklı bir usul izlenmiştir. Bu durumda olan adaylar için Dârümuallimîn-i rüşdî'de okutulan tüm dersleri kapsayan bir sınavdan başarılı olmaları gerektiği belirtilmiştir. Bu çerçevede 1891 Nizamnâmesi'ndeki rüşdî bölümü ders programına bakıldığında şu derslerin yer aldığı görülmektedir: Arapça, Fârisî (Gülistân'ın Birinci kısmı ve Arûz), Usul-i İnşâ, Kavâid-i Osmânî, Cebir (Geometri), Coğrafya, Târih, Resim, Usul-i Defterî, Fransızca, Akaid, Mantık, Usul-i İnşâ, Hendese-i Sath, Mevâlid, Usul-i Tedrîs (Öğretim yöntemleri) ve Terbiye-i Ahlâk, Ulûm-ı Hikme ve Tabiiyye.

Dârümuallimîn-i âliye'ye giriş şartları ve usullerine ilişkin 1891 yılında yapılan düzenleme, 1908 yılına kadar geçerliliğini korumuştur. Ancak dönemin koşullarına göre yeniden bir düzenleme yapmak maksadıyla 23 Mayıs 1908 tarihinde *Dârümuallimîn Nizamnâmesi'ni tadilen kaleme alınan* yeni bir nizamnâme yayınlanmıştır (BOA, Maarif Tedrisât-ı âliye, 15/114; Kaya, 2012-2013). Bu Nizamnâme'ye göre adaylarda aranan temel

giriş şartları 19-25 yaş arası olmak, bulaşıcı bir hastalığa ya da öğretmenlik mesleğini yapmasına engel olacak bir hastalığa sahip olmamak, Osmanlı Devleti vatandaşı olmak, adam yaralama ve öldürme suçu ile hüküm giymemiş -diğer bir deyişle adli sicil kaydı temiz olmak-, güzel ve iyi ahlâk sahibi olmak şeklinde belirlenmiştir. Nizamnâme’de, tüm adayların söz konusu bu genel şartları taşıması gerekli görülmeyle beraber fen şubesine başvuran adaylar için özellikle sayısal yeteneği olması istenmiş ve yedi senelik idadi mezunu olmak şartı konulmuştur. Öte yandan edebiyat şubesine girmek isteyen adaylar için ise Türkçe, Arapça ve Farsça dillerini okuma-yazma-anlama seviyesinde bilmek şartı getirilmiştir. Söz konusu bu giriş şartlarının uygulanma usulünde ise adayların Dârümuallimîn-i âliye’nin her iki şubesine giriş için Maarif Nezareti Heyet-i Sıhhiyesi’nden sağlık raporu ve aşı belgesi, Osmanlı vatandaşlığı kimlik belgesi, adam yaralama, cinayet veya bir çeşit ahlâksızlıktan dolayı hüküm giymemiş olduğu gösterir adli sicil belgesi ve iyi hal kağıdı gibi evrakları ibraz etmeleri gerekli görülmüştür. Fen şubesine başvuranlar adaylardan, bu belgelere ek olarak yedi senelik idadi mezunu olduğunu gösterir diploma sunmaları istenmiştir. Ayrıca bu diplomadaki Ulûm-ı Riyaziye, İlm-i Hikmet, Kimya, Mevâlîd gibi sayısal derslerin ortalamasının en az beş üzerinden dört olması gerekli görülmüştür. Alîye bölümü edebiyat şubesine başvuran adayların ise yedi senelik idadi mezunu olduğunu gösterir diploma ibraz etmeleri gerekmektedir. Bunun yanında bu şubeye kayıt yaptırabilmeleri için edebiyat alanı ve bu alandaki derslerle ilgili bilgi sahibi olduklarını ölçmek amacıyla yazılı ve sözlü olarak yapılacak olan bir sınavdan başarı göstermiş olmaları prosedürde yer alan önemli maddelerden biriydi.

1908 Nizamnâmesi’ndeki bu bilgilerden hareketle, Dârümuallimîn-i âliye’ye girmek için başvuran tüm adayların giriş sınavına katılmak zorunda oldukları anlaşılmaktadır. Edebiyat şubesine başvuran adaylar için yapılan giriş sınavında Arapça bir ibareyi hatasız bir şekilde yazıp manasını açıklayarak sarf, nahiv ve belagat kurallarına göre uygulamalı olarak tahlil etmek, Farsça bir ibare yazıp anlamını açıklayarak tahlil etmek, tarif olunacak bir makale veya mektubu Türkçe kaleme almak gibi adayların birçok anlamda bilgi, beceri ve yeteneğini ölçen soruların sorulacağı yönünde bir hükme varılmıştır. Sözlü olarak ise Hesap dersine dair dört işlem (âmal-i erbaa) ile kûsûrattan ve coğrafyadan yöneltilecek sorulara cevap vermeleri istenmiştir. Bu sınavla ilgili bilgi ve şartlar göz önüne alındığında adayın okula girişte özenle bir seçime tabi tutulduğu görülmektedir. Oldukça ayrıntılı olduğu görülen yazılı ve sözlü olarak iki aşamadan oluşan bu sınavlarda adayların Türkçe, Arapça ve Farsça dilbilgisi yeteneğini ölçmesi de ayrıca dikkat çeken başka bir noktayı oluşturmaktadır. Bu minvalde o dönemin şartlarında Dârümuallimîn-i âliye’ye öğrenci alınmada söz konusu kriter ve prosedürler göz önünde bulundurulduğunda Heyet-i Mümeyyize’nin öğretmen adayı seçiminde adayların entelektüel düzeyi konusunda olağanüstü bir duyarlılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır.

5 Temmuz 1915 tarihli *Dârümuallimîn ve Dârümuallimât Nizamnâmesi* ile yeniden düzenlenen Dârümuallimîn-i âliye ibtidaî (Başlangıç), ihzari (Hazırlık), âliye (Yüksek) kısımları şeklinde üç dereceli bir bölüm haline getirilmiştir (Maarif-i Umumiye Nezareti, 1331). Doğal olarak giriş şartları ve usulleri de buna göre şekillenmiştir. Herhangi bir hastalık ve fiziksel özrü bulunmamak, Osmanlı Devleti vatandaşı olmak, giriş sınavından başarılı olmak genel şartlar arasında sayılmıştır. Bunun dışında bölümün ibtidaî kısmına başvuran adaylar için 16-18 yaş arasında olmak, İhzari kısmı için 25 yaşından büyük olmamak ve âliye kısmı için 28 yaşından küçük olmak şartı konulmuştur. Dolayısıyla 16-26 yaş aralığındaki her sağlıklı Osmanlı vatandaşının Dârümuallimîn-i âliye’de öğrenim görmek için okula başvuruda bulunabileceği anlaşılmaktadır. Bu genel şartlara sahip olan adayların başvuru yapabileceği Dârümuallimîn’e öğrenci alım usulü de kısımlara göre yapılan bir tasnifle, ayrıntılı bir şekilde belirlenmiştir. Dârümuallimîn-i âliye’nin üç kısmına giriş prosedüründe adayların sağlık raporu, Osmanlı vatandaşlığı kimlik belgesi ibraz etmeleri gerekli görülmüştür. Bununla birlikte ülkedeki herhangi bir Dârümuallimîn-i ibtidaî’den diploma alarak mezun olan kişilerin

sınavsız bir şekilde Dârümuallimîn-i âliye'nin ibtidaî kısmına alınması uygun görülmüştür. Bu diplomaya sahip olmadan başvuru yapan adaylar için ise bu derecede bilgi düzeyine sahip olduklarını kanıtlayabilecekleri bir giriş sınavı yapılmasına karar verilmiştir. Diploması olmayanların bu sınavdan başarılı olmaları şartıyla bölüme alınacağı belirtilmiştir.

Dârümuallimîn-i âliye'nin ihzari (hazırlık) kısmına girmek isteyen adaylar için; Dârümuallimîn-i ibtidaî diploması bulunanlar ile bunun yerine en azından iki yıl -kadrolu olarak- öğretim hizmeti yapmış olduğunu belgeleyenler bu bölüme sınavsız bir şekilde kayıt yaptırabileceklerdir. Diğer yandan öğretmenlik kadrosu dışında açıktan iki yıl öğretim hizmetinde bulunanların ise diğerleri kadar bilgi sahibi olduklarını gösteren bir sınavdan başarılı olmaları durumunda okula kabul edilmeleri kararlaştırılmıştır. Dârümuallimîn-i âliye'nin en üst mertebesi olan âliye (Yüksek) kısmına başvuran adaylar için ise; Dârümuallimîn-i âliye'nin ihzari kısmından veya Sultani mekteplerinden mezun olarak diplomasını ibraz edenlerin sınavsız alınacağı belirtilmiştir. Bu şekilde bir diploması olmayanlarsa yapılacak giriş sınavı neticesinde başarılı olduğunu gösterir belgeyle okula kayıtları yapılacaktır.

Dârümuallimîn'e girebilecek vasıflara sahip olan ve Nizamnâme'de "ecnebi" olarak tabir edilen müslüman olmayan öğrencilerin Maarif-i Umûmiye Nâzırı'nın özel izni ile kabul edilmesi uygun görülmüştür. Bu öğrencilerin seviyelerine göre Dârümuallimât'ta uygun olan bölüm ve sınıflara kayıt yaptıracakları belirtilmiştir.

1915 Nizamnâmesi'ne göre Dârümuallimîn'e yatılı veya gündüzlü olarak kabul edilen öğrenciler velileriyle birlikte veya kimsesiz ise şahsen bir sözleşme (taahhütname) imzalayıp Maarif Nezâreti'ne vermek zorundaydı. Bu sözleşme, mezun olduktan sonra 10 yıl zorunlu öğretmenlik hizmetini, Nezâret tarafından tayin edildiği yerde yapmayı kabul ettiğine dairdir. Bununla birlikte kişi bu görevi kabul ettiği halde herhangi bir sebeple görevinden ayrılması, mahkûmiyetten dolayı görevinden uzaklaştırılması veya öğrenim görmekteyken tahsilini yarım bırakması halinde her sene için yatılı olanlardan 40 Osmanlı altını, gündüzlü olanlardan 10 Osmanlı altını hesabıyla okulda geçirdiği süreye göre belirlenecek tazminat miktarını ödeyeceğini kabul ettiğine dairdir. Bu sözleşmeyi imzalamayanların Dârümuallimîn'e kabul edilmeyeceği belirtilmiştir.

Dârümuallimât'a Giriş Şartları ve Usulleri

Açılışından kapanışına kadar geçen süreç içerisinde Dârümuallimât'ın geliştirilmesi, kurumsallaştırılması adına pek çok resmi adım atılmıştır. Bu doğrultuda Dârümuallimât ve bölümleri hakkında tespit edilebilen dört farklı nizamnâme ve talimatnâmeye ulaşılmıştır. Darümuallimât'a belgelerden ilki, 1869 *Maarif-i Umûmiye Nizâmnâmesi*'dir (Düster, H.1289/M. 1872-73:184-219). Bu tarihte henüz kurulmamış olan Dârümuallimât'ın ne şekilde kurulacağı ve temel kurumsal bilgileri adı geçen nizamnâmeyle ortaya konmuştur. Nizamnâme'de sıbyan ve rüşdî olarak iki bölümden oluşması plânlanan okul, 1870 yılında açıldıktan sonra plânlandığı gibi faaliyet göstermiştir. 1869 Nizamnâmesi'nde yer alan hükümlere göre; sıbyan veya rüştiye mekteplerinden mezun olanların, Dârümuallimât'ın sıbyan ve rüşdî bölümlerine sınavsız bir şekilde kabul edilmesi kararlaştırılmıştır. Dârümuallimât'ın sıbyan bölümünden mezun olanlara, Dârümuallimât-ı rüşdî'ye sınavsız olarak doğrudan devam etme hakkı tanınmıştır. Dönemin örgün eğitim sistemindeki ilk ve orta öğretim kademesine denk gelen sıbyan/rüştiye okullarından mezun durumunda bulunmayanların Dârümuallimât'a kayıt yaptırabilmeleri için; ancak bu derecelerde bilgi sahibi olmaları şartı aranmıştır. Bu şartı yerine getiren adayların kayıt esnasında sıbyan/rüştiye okulu diplomasını ibraz etmesi ve öğrenim sonrası atanacağı öğretmenlik görevini yerine getireceğine dair taahhütname imzalaması gerekmektedir. Diploması olmayanlar için ise yapılacak sınavdan başarılı olması istenmiştir.

Maarif-i Umûmiye Nizâmnâmesi'nde yer alan Dârümuallimât'a ilişkin tüm hükümler 30 Temmuz 1895 tarihine kadar geçerliliğini korumuştur. Bu tarihte, *Darümuallimât ile İhtiyat Kısmına Mahsus Talimat* yayınlanmıştır (MS, H. 1317/M. 1899, 321-342). Bunun öncesinde 1892 yılında okulun bünyesinde meydana gelen değişikliklerden ötürü, öğrenci kabul şartlarında birtakım değişiklikler yapılması gerekmiştir. Nitekim 1895 yılında yayınlanan bu talimatla, öğrenci kabulüyle ilgili bazı değişiklikler yapılmıştır. Buna göre, kız rüştiye okulu veya ihtiyat bölümünden mezun olma şartını yerine getirenler Darümuallimât'ın birinci sınıfına sınavsız kabul edileceklerdi. Ancak bunun için mezun oldukları okuldan almış oldukları Maarif Nezareti onaylı diplomalarını ibraz etmeleri istenmiştir. Rüştiye mezunu olmayan ve hazırlık bölümüne gitmek isteyenler için yapılacak sınavdan başarılı olma şartı konmuştur. Bu şartın uygulama usulünde ise adayların her Ağustos ayının yirmisi ile Eylül ayının on beşi arasında üyeleri, Dârümuallimât müdürü ile rüştiye mektepleri idare heyetinin birlikte müzakeresiyle belirlenecek olan bir heyet tarafından sınava tâbi tutulacakları ve bu sınavdan aldıkları başarıya göre hazırlık sınıflarından birine yerleştirilecekleri kararlaştırılmıştır. Bu son durumda dikkat edilirse, adayın Dârümuallimât'a değil, Dârümuallimât'ın öğretim süresi altı yıl olan hazırlık bölümüne alınacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla Dârümuallimât'a giriş için rüştiye/ idadi/sultani ya da bu düzeyde eğitim-öğretim veren Dârümuallimât hazırlık bölümünden mezun olmayanlar kabul edilmemiştir. Bu durum okuldaki öğrenci niteliğini artırma için gösterilen bir çaba olarak değerlendirilebilir. Ayrıca herhangi bir diploma ibraz etmeyen adayların okula kabulleri için Osmanlı kimlik belgeleri, güzel ahlâk sahibi olduğunu gösterir belge, iyi hal kağıdı, aşı belgesi ve bulaşıcı hastalığı olmadığına dair sağlık raporu (tabib-i maruf raporu) ibraz etmeleri usuldendi.

Okulun ihtiyat bölümüne kayıt yaptıranlara “*Filan hanım bi'l-ımtihan Darümuallimât İhtiyat Kısmının ...nci senesine ... numero ile kayd ve kabul olunmuştur.*”, Darümuallimât sınıflarına kaydolanlara ise “*Filan mektepten mezun filan hanım bilâ-ımtihan Darümuallimât'ın birinci senesine ... numero ile kayd ve kabul olunmuştur.*” şeklinde idare tarafından mühürlü bir belge verilmiştir. Söz konusu Talimatnâme'deki bu ve diğer tüm hükümler, 1915 yılında Dârümuallimât ve Darümuallimât Nizâmnâmesi'nin yayınlanmasına kadar geçerliliğini korumuştur.

1915 yılında yayınlanan *Dârümuallimât ve Darümuallimât Nizâmnâmesi* ile Dârümuallimât'a öğrenci kabulüyle ilgili birtakım düzenlemeler yapıldığı görülmektedir (Maarif-i Umumiye Nezareti, 1331; Ünal ve Birbudak, 2013). Buna göre, okula girmek isteyen adayın herhangi bir hastalığı veya fiziksel özrü bulunmaması, Osmanlı Devleti vatandaşı olması, başvurduğu bölüme göre yaş koşulunu sağlaması genel şartlardandı. Bu şartların uygulanma usulünde adayların sağlık raporu, Osmanlı vatandaşlığı kimlik belgesi ibraz etmeleri gerekliydi. Nizamnâme'ye göre Darümuallimât'ın ibtidaî bölümü ile vilayetlerde açılacak olan Darümuallimât-ı ibtidaî'yelere, yaşları 13'ten küçük, 17'den büyük olmamak şartıyla ibtidaî mekteplerinden mezun olanlar sınavsız kabul edilecekti. İbtidâî mekteplerden mezun olmayanlar için ise yapılacak sınavdan başarılı oldukları takdirde kabul edilebilecekti. Darümuallimât-ı âliye'ye hazırlık (İhzârî) bölümüne sınavsız kabul edilecek adaylardan 23 yaşından büyük olmamak, Dârümuallimât-ı ibtidaî'den mezun olmak veya bunun yerine en az iki yıl öğretmen olarak çalışmış olmak şartları aranmıştır. Darümuallimât'ın ibtidaî kısmından mezun olmayan öğretmenlik kadrosu dışında iki yıl öğretim hizmetinde bulunanlar ancak diğerleri kadar bilgi sahibi olduklarını gösteren bir sınavdan başarılı olmaları şartıyla kabul edilirdi. Bu şartlarda öğrenci bulunmadığında ise Dârümuallimât-ı ibtidaî'nin dördüncü sınıfını tamamlayan öğrenciler yine yapılacak sınav sonucuna göre okula kabul edilecekti. Bunların dışında başvuru yapanlar ise diğerleri kadar bilgi sahibi olduklarını gösteren bir sınavla okula kabul edilecekti. Darümuallimât'ın âliye bölümüne başvuranlar için ise 25 yaşından küçük olmak şartı aranmıştır. İhzârî bölümünden veya sultani mekteplerinden mezun

olanlar sınavsız alınacaktır. Bahsedilen özelliklere sahip olmayan adaylar gerekli bilgi ve donanıma sahibi olduklarını gösteren bir sınavdan başarılı olmaları halinde okula kabul olunurlar.

1915 Nizâmname'sinde, Kız Sultanî mekteplerinde öğrenim görenlerin on dört yaşını tamamladıktan sonra hangi sınıfta bulunurlarsa bulunsunlar -rızalarına bakılmaksızın- İstanbul Darülmualimâtı'nın ibtidâî bölümüne nakledilmelerini gerektiren bir düzenleme öngörülmüştür. Ancak bu duruma tabî öğrenciler arasından başarı düzeyi "aliyyül-âlâ" derecede olanların Kız Sultanî'sinde eğitimine devam etmesine izin verileceği belirtilmiştir. Sultanî mekteplerinin altıncı sınıfı, Darülmualimât-ı İbtidâîye'nin birinci sınıfına tekabül etmekteydi. Bu okullara girebilecek vasıflara sahip olan ve söz konusu Nizâmname'de "ecnebi" olarak tabir edilen Müslüman olmayan öğrencilerin Maarif-i Umûmiye Nâzırı'nın özel izniyle okula kabul edilmesi uygun görülmüştür. Bu öğrencilerin seviyelerine göre Dârülmualimât'ta uygun olan bölüm ve sınıflara kayıt yaptıracakları belirtilmiştir.

Dârülmualimât'a yatılı veya gündüzlü olarak kabul edilen öğrenciler velileriyle birlikte veya kimsesiz ise şahsen bir sözleşme imzalayıp, Maarif Nezâreti'ne vermek mecburiyetindeydi. Bu sözleşme, mezun olduktan sonra Nezâret tarafından tayin edildiği yerde 8 yıl zorunlu öğretmenlik hizmetini yapmayı kabul ettiğine ilişkindir. Aynı zamanda bu sözleşme, kişinin görevi kabul ettiği halde görevinden ayrılması, mahkûmiyetten dolayı görevinden uzaklaştırılması veya tahsilini yarıda bırakması halinde her sene için yatılı olanlardan 40 Osmanlı altını, gündüzlü olanlardan 10 Osmanlı altını hesabıyla okulda geçirdiği süreye göre belirlenecek tazminat miktarını ödeyeceğini kabul ettiğine dairdir. Bu sözleşmeyi imzalamayanların Darülmualimât'a kabul edilmeyeceği özellikle belirtilmiştir. Ancak araştırmanın bu kısmında daha önce ifade edildiği üzere, Sultanilerden Darülmualimât'a nakledilen öğrenciler, sözleşme imzalamasalar da bu uygulamaya tabi olacaklardı.

Dârülmualimât'a giriş usullerine ilişkin incelenen bir diğer belge 30 Ocak 1917 tarihli *Dârülmualimîn ve Dârülmualimât-ı İbtidâîye Talimatnamesi*'dir (Faik Reşid, 1927, s. 326-353). Bu Talimatname, 1915 Nizâmname'sinde hem Dârülmualimîn hem de Dârülmualimât için yer alan hükümlerin uygulanmasını kolaylaştırmak ve ayrıntılı bir düzenleme yapmak için oluşturulmuştur. Dârülmualimât'ın ibtidâî bölümü için Talimatname'de yer alan düzenlemelerle Dârülmualimîn-i ibtidâîler için belirtilen hususlar birbirinin aynıdır. Buna göre kayıt dönemi süresince başvuruda bulunmak, Osmanlı vatandaşı olmak, herhangi bir hastalığı ve fiziksel özrü bulunmamak, tüm aşlarını yaptırmış olmak ve yapılacak giriş sınavından başarılı olmak öğrenci alım şartları olarak belirlenmiştir. Bu şartlara uygun adayların okula kayıtları için ilk olarak, bir başvuru belgesi ile zamanında müracaat etmeleri gerekmektedir. Bu çerçevede Dârülmualimât'ın öğrenci kayıt zamanı, Dârülmualimînlerde olduğu gibi Ağustos ayının son haftası olarak belirlenmiştir. Mazeretli olarak geç kayıt yaptıracaklar için eylül ayı sonuna kadar kayıtlar devam etmektedir. Eylül sonundan itibaren hiçbir suretle öğrenci kaydı yapılamayacaktır. Nizâmname'ye göre; Dârülmualimât'a kayıt yaptırmak isteyen adaylar okul müdüriyetine gerekli belgeleri ekledikleri bir dilekçe ile başvuru yapmalıdırlar. Okula kayıt için başvuru esnasında, adaylardan Osmanlı vatandaşlığı kimlik belgesi, aşı belgesi, sağlık raporu, ibtidâî tasdiknamesi veya bulunduğu okuldan nakil belgesi, öğrenimini tamamladıktan sonra Maarif nezaretince atanacağı öğretim görevini kabul edeceğine dair bir sözleşmeyi başvuru belgelerine eklemeleri istenmiştir. Adayın sağlık raporunu ibraz ettikten sonra okulda hazır bulunan bir doktor tarafından tıbbî muayeneden geçirilmesi usulü de gerekli görülmüştür. Söz konusu şartları sağlayan adaylar, belirtilen usulle okula kabul edilmeden önce bir de giriş sınavından başarılı olmaları gerekliydi. Bu sınav okul müdürünün riyaseti altında okuldaki daimi (kadrolu) öğretmenler tarafından gerçekleştirilmekteydi.

İstanbul Dârülfünûnu'na Giriş Şartları ve Usulleri

Osmanlı eğitim sisteminin yükseköğretim kademesinde açılarak faaliyet gösteren İstanbul Dârülfünûnu'na öğrenci alım şartları ve usullerine dair Tanzimat'tan Cumhuriyet'e tarihsel süreç içerisinde çıkarılan bazı nizamnâme ve talimatnâmeler üzerinde yapılan araştırma ve incelemeler sonucunda elde edilen sonuçlar bu başlık altında paylaşılmıştır. Bu çerçevede Dârülfünûn'a giriş şartları ile ilgili incelemeye alınan ilk metin, *Maarif-i Umumiye Nizamnâmesi*'dir (Düstur, H.1289/M. 1872-73:184-219). Söz konusu Nizamnâme'nin 88.-93. maddeleri arasında okula giriş şartları ve usullerine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Nizamnâme'de en az on altı yaşında olan herkesin okula aday olarak başvurabileceği ve bu adayların bir giriş sınavına tabi tutulacağı açıkça belirtilmiştir. Bu sınav Türkçe, Genel tarih, Genel Coğrafya, Aritmetik, Geometri, Cebir, Fizik, Mantık derslerinden hazırlanan sorulardan oluşacak ve okulun her bölümünden bir öğretmenin üyesi olduğu mümeyyiz heyeti (seçim heyeti) huzurunda uygulanacaktır. Ayrıca aday kayıt sırasında, okul idaresi tarafından gerektiğinde ulaşılmak üzere velisinin ikamet ettiği yerin adresini bildirecektir. Nizamnâme'de belirtilen şartlar dahilinde okula alınacak olan adaylardan Osmanlı vatandaşlığı kimlik belgesi, İkametgah belgesi, giriş sınavından başarılı olduğunu gösterir sonuç belgesi olmak üzere üç önemli belgeyi kayıt esnasında ibraz etmeleri istenmiştir. Bu cümleden hareketle mümeyyiz heyeti, giriş sınavından sonra adaylar arasından okula alınabilecek bilgiye sahip olanları seçecek ve bunlara başarılı olduklarını gösteren bir belge verecektir. Adaylar bu ve diğer belgeleri göstermek ve ayrıca yarım Osmanlı lirası kayıt ücreti ödemek suretiyle kayıtlarını yaptıracaklardır. Öte yandan adaylar arasında giriş sınavı için belirlenen dersleri, adaylar arasında hükümet tarafından tanınmış resmi bir okulda daha önce alarak bu derslerden başarı sağlamış olanların okula kabulleri için farklı bir yol belirtilmiştir. Bu durumda olan adayların, diğer belgeleri ibraz ettikleri takdirde okula sınavsız kayıt yaptırabilecekleri belirtilmiştir. Son olarak okula kayıt yaptırarak Dârülfünûn öğrencisi olanların her üç ayın ilk on beş günü içinde dörtte bir Osmanlı altını vererek kayıtlarını yenilemek durumunda oldukları ifade edilmiştir.

Dârülfünûn'a giriş şartları ve usulleri ile ilgili veri sunan ve incelemeye alınan ikinci belge, 12 Ağustos 1900 tarihli *Dârülfünûnu-ı Şahane Nizamnâmesi*'dir (BOA, A.DVNS.NZAM.d, no: 9, 31-36; MS, H. 1319/M. 1901: 19-23). 27 maddeden oluşan Nizamnâme'nin "*Şerait-i Duhul ve Kabul*" başlıklı bölümünde okula giriş için gerekli şartlar ve kayıt usulleri hakkında 11 madde yer almaktadır. Dolayısıyla Nizamnâme'nin önemli bir kısmının bu konuya ayrıldığı söylenebilir. Analiz edilen verilerden giriş şartları temasına uygun olarak, Dârülfünûn'a öğrenci alımında adayların; en az 18 yaşında olmak, güzel ve iyi ahlâk sahibi olmak, adam yaralama ve öldürme suçu ile hüküm giymemiş olmak, herhangi bir fiziksel özürlü ve hastalığı bulunmamak gibi şartları hüviyetinde barındırması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla 20. yüzyılın başlarında 18 yaş üstü, sağlıklı ve adli sicil kaydı temiz olan adaylar belli düzeyde bir okuldan mezun oldukları takdirde Dârülfünûn'a kabul edilecektir. Bu şartları taşıyan adaylar arasından Mektebi Sultani, Ticaret ve Darüşşafaka ile İstanbul ve taşradaki vilayetlerde bulunan idadi mekteplerinden diploması olan adayların herhangi bir giriş sınavına tabi tutulmaksızın okula kayıt yaptırabileceği belirtilmiştir. Ancak bu şartları yerine getirenlerin sayısının, okula alınacak öğrenci sayısından fazla olması durumunda adaylar arasında müsabaka sınavı yapılacaktır. Yukarıda adı geçen mekteplerin dışında diğer mekteplerden mezun olanlar adaylar için bu mektepler düzeyinde yapılacak bir giriş sınavından başarılı olmaları şartı konmuştur.

Diğer yandan Dârülfünûn'un Mekteb-i Mülkiye, Mekteb-i Hukuk, Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye bölümleri ile Dârülmualimîn-i âliye'den mezun olanlara da bir ayrıcalık tanınmıştır. Bu durumdaki adaylar Dârülfünûn'un istedikleri bölümüne sınavsız kayıt yaptırabileceklerdir. Dolayısıyla tanınan bu ayrıcalıkla, adı geçen okullardan mezun olanların da Dârülfünûn'da okumaya teşvik edildiği anlaşılmaktadır. Bu özellikteki adayların sayısının alınacak öğrenci

sayısından fazla olması durumunda ise doğal olarak aralarında müsabaka sınavı yapılacaktır. Öte yandan Dârülfünûn'un Ulum-ı âliye-i dinîye şubesine yani ilahiyat bölümüne öğrenci alımında diğer bölümlere nazaran farklı bir şart konduğu görülmektedir. Bu bölüme başvuran adaylar, nereden mezun olduklarına bakılmaksızın yapılacak giriş sınavından başarılı olmaları şartıyla bölüme kabul edileceği belirtilmiştir. Bu şekilde özel bir şart konulması; bir yandan bu bölüme öğrenci alımında ayrıcalık gibi görünmekle beraber diğer yandan bölümün niteliğini artırma çabasının da göz ardı edilmemeye çalışıldığı görülmektedir. Söz konusu giriş şartlarına karşılık gelen Dârülfünûn'a öğrenci alım usulünde istenen belgeler arasında ise öncelikle okul müdüriyetine başvuru dilekçesi yer almaktadır. Bu dilekçeyle birlikte ilgili makamlardan alınmış Osmanlı vatandaşlığı kimlik belgesi, ikametgah belgesi, giriş sınavından başarılı olduğunu gösterir sonuç belgesi, adli sicil belgesi, iyi hal kağıdı ve sağlık raporu gibi belgeler ibraz edilecektir. Başvurusunu tamamlayan adaylar arasında kayıt hakkı kazananlardan, kayıt ücreti olarak yarım Osmanlı lirası tahsil edilir. Bu aşamadan sonra adayın ismi, okul idaresince "defter-i mahsus" denilen özel kayıt defterine öğrenci olarak yazılır. Bu defterle birlikte öğrencilere ait kayıt evraklarının idare tarafından muhafaza altına alındığı bilinmektedir.

Dârülfünûn'a giriş şartları ve usulleri hakkında analiz edilen bir diğer belge ise 11 Ekim 1919 tarihli *Dârülfünûn-ı Osmani Nizamnâmesi*'dir (Düstûr, H.1337-38/M. 1918:401-409). Bu Nizamname Dârülfünûn'un tüm bölümleri ile ilgili genelgeçer bilgiler veren bir belge olma özelliğini taşır. Bu bağlamda değerlendirilecek olan Nizamnâme'de yer alan giriş şartlarından ilki, Dârülfünûn fakültelerinden herhangi birine girebilmek için adayın resmi veya özel Sultani mekteplerinden mezun olması şartıdır. Öte yandan mülazemet rüusu (adaylık belgesi)na sahip olanlar, Dârülmualimîn gibi mekatib-i âliye (Yüksek mektepler)den mezun olanlar ve Darülhilafetü'l-âliye Medresesi'nin Sahn kısmından mezun olanlara ayrıcalık tanınarak bu durumdaki adayların sınavsız olarak okula kabul edileceği belirtilmiştir. Bu bilgi tersten okunduğunda ise genel olarak okulun fakültelerine sınavla öğrenci alımı yapıldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla yapılacak olan sınavdan başarılı olmak okula giriş şartları arasında gösterilebilir. Nizamnâme'nin 46. Maddesinde okula girmek için gayrimüslimlerin de başvuru yapabileceği özellikle belirtilmiştir. Ancak gerekli şartları taşıyarak okula kayıt için hak kazanan gayrimüslimlerin kayıtları, fakülte Müderrisîn Meclisi (öğretim üyesi kurulu) ve Dârülfünûn Emîni'nin (Müdürü) özel izniyle gerçekleştirilecektir. Öte yandan okula giriş için gerekli şartları karşılamayan adayların, Medrese Resisi (Fakülte Dekanı) veya katib-i umumî (genel sekreteri) ile ilgili dersin öğretim üyesinin kabulüyle derslere dışardan katılabileceği de belirtilmiştir.

Ana Muallime Mektebi'ne Giriş Şartları ve Usulleri

Ana Muallime Mektebi'ne öğrenci alım şartları ve usullerini belirlemeye yönelik bu araştırmada ele alınan tek resmi metin 5 Temmuz 1915 Dârülmualimîn ve Dârülmualimât Nizamnâmesi'dir (Maarif-i Umumiye Nezareti, 1332; Ünal ve Birbudak, 2013). Buna göre Dârülmualimât-ı İbtidâî'nin ikinci senesini başarıyla bitirenler Ana Muallime Mektebi'ne sınavsız olarak kabul edilmiştir. Bununla beraber bu derecede bilgi sahibi olduğunu yapılacak giriş sınavında kanıtlayanlar da mektebe devam etme hakkını elde etmekteydiler. Nizamnâme'de ayrıca Ana Muallime Mektebi'ne devam etmek isteyen öğrencilerin yaşlarının 17-24 arasında olması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca adaylarda aranan Osmanlı Devleti vatandaşı olmak ve herhangi bir hastalığı ve fiziki özrü bulunmamak gibi özellikler genel şartlar olarak belirlenmiştir. Ana Muallime Mektebi'ne öğrenci alımındaki bu giriş şartlarının uygulanma usulüne göre adaylardan Dârülmualimât'ın başlangıç kısmından mezun olduğunu gösterir belge, giriş sınavından başarılı olduğunu gösterir belge, sağlık raporu ve Osmanlı vatandaşlık belgesini ibraz etmeleri istenmiştir. Öte yandan 1915 Nizamnâmesi'ne göre Darülmualimât'a başvuran adaylar öğretim süresinin sonunda atandıkları takdirde kendilerine verilecek olan 8 yıllık zorunlu öğretmenlik görevini yapacaklarına dair taahhütname

imzalamakla mükelleftiler. Nizamnâme'de Ana Muallime Mektebi'yle ilgili olarak böyle bir ibare yer almamasına karşın bu okulun Darümuallimât bünyesinde olduğu hesaba katıldığında söz konusu taahhütname imzalama usulünün bu okul için de geçerli olduğu söylenebilir.

İnas Dârülfünûnu'na Giriş Şartları ve Usulleri

Dârümuallimât'ın âliye (yüksek) bölümü öğrencileri 1914 yılı itibariyle İnas Dârülfünûnu adı altında ve farklı bir binada ders almaya başlamışlardır. İnas Dârülfünûnu'nun dolayısıyla, Dârümuallimât'ın âliye bölümünün öğrenci alım şartları ve usullerine ilişkin bulgulara, iki talimatnâme aracılığıyla ulaşılabilmektedir. Bunlar 27 Mart 1917 tarihli *İnas Dârülfünûnuna Talibat Kayd ve Kabulü Hakkında Talimatnâme* ve 9 Nisan 1918 tarihli *İnas Dârülfünûnu Talimatnâmesi*'dir. Bu tarihlerden önce nasıl bir öğrenci alım şartı ve usulü olduğu ise bazı gazete haberlerinden anlaşılmaktadır. Bu haberler, Maarif-i Umumiye Nezareti tarafından 15 Eylül 1914 tarihinde Tasvir-i Efkâr ve Sabah Gazetelerinde İnas Dârülfünûnu'na öğrenci alımı ile ilgili bir ilân şeklinde yayınlanmıştır (Tasvir-i Efkâr, no: 1199, H. 24 Şevval 1332; Sabah, H. 26 Şevval 1332). Bu habere göre okula alınacak öğrencilerin 16-25 yaş arası olması gerektiği; Dârümuallimât, İnas İdadi/Sultanisi veya bu seviyedeki diğer okullardan mezun olmaları şartı aranmıştır. Belirtilen şartlara uygun olan adayların Osmanlı vatandaşlığı kimlik belgesi ve giriş şartlarında belirtilen okullardan birinden mezun olduklarını gösterir diploma ile Dârümuallimât Müdüriyeti'ne başvurarak kayıtlarını yaptırmaları istenmiştir. Başvuruda bulunan adaylara seviye olarak Sultani okulları düzeyinde bir sınav yapılmıştır. Ancak bu sınavdan başarılı olanlar İnas Dârülfünûnu'na kayıt yaptırmışlardır. 1914 yılı sonrasında da giriş sınavları genel olarak Kız Sultanîleri programı esas alınarak hazırlanmıştır. Bu sınavlarda Dârümuallimât ve Kız Sultanî okullarında eğitim alarak gelmiş olanlar başarılı olabilmişken, hariçten ve özellikle taşradan gelerek sınava girenler ise pek başarılı olamamıştır. Bu soruna bir çözüm olarak dönemin Bilgi Yurdu dergisi, 1917 yılında, bir hazırlık kursu açmıştır. Bu kurslara katılarak sınava hazırlanmış olan Âliye, Şükriye, Mediha, Saite isimli hanımlar sınavda başarı göstererek, İnas Dârülfünûnu'na alınmışlardır (Arslan ve Akpınar, 2005, s.228; Sakaoğlu, 2003, s. 143).

27 Mart 1917 tarihli ve 6 maddelik *İnas Dârülfünûnu Talibat kayd ve Kabulü Hakkında Talimatnâme*'ye göre İnas Dârülfünûnu'na kayıt ve kabul işlemleri her yıl Ağustos ayında yapılırdı (BOA. MF. ALY. 115/13-1; Baskın, 2008). Okula kayıt için Dârümuallimât, Kız İdadisi ve Sultanisi okullarının birinden mezun olmak şarttır. Ayrıca, 16-25 yaş aralığında bulunmak, Osmanlı vatandaşı olmak, her hangi bulaşıcı bir hastalığı bulunmamak aranan diğer şartlardandır. Bunun dışında söz konusu okullardan mezun olmayanlar veya özel öğrenim görmüş olanlar yapılacak olan bir sınavdan başarılı olması halinde kabul edilirdi. Bu şartlara karşılık gelen öğrenci alım usulünde adayın mezun olduğu okulu gösterir diploma, Osmanlı vatandaşlığı kimlik belgesi, aşı belgesi ile müdüriyete başvuruda bulunması gereklidir. Bahsedilen okullardan mezun olmayanlar için Dinî İlimler, Türkçe, Edebiyat, Genel Tarih, Osmanlı Tarihi, Genel Coğrafya, Osmanlı Coğrafyası, Matematik, Muhasebe, Düzlem Geometri, Geometri, Gökbilimi, Zooloji, Botanik, Jeoloji, Fizik, Kimya, Sağlık Bilgileri ve Yabancı Dil (Almanca, Fransızca, İngilizceden az biri) alanlarından/derslerinden bir sınav yapılırdı. Okul müdürü tarafından oluşturulan bir sınav komisyonu huzurunda yapılacak olan bu sınavdan başarılı sayılabilmek için 10 üzerinden her dersten en az 5 almak ve toplamda âlâ dereceye sahip olmak şarttı. Bu sınavda en dikkat çekici durum sınavın -ölçüt olarak- birden fazla ve çok çeşitli alanlardan yapılacak olmasıdır. Örneğin adaylarda aranan şartlar arasında gökbilimi, zooloji, botanik, Jeoloji vs. alanlarda yeterince bilgisinin olması istenmekteydi. Bununla birlikte en az bir yabancı dil bilme şartının olması durumu da Dârülfünûn'da niteliği artırmaya dönük etkenlerdendir.

9 Nisan 1918 tarihli *İnas Dârülfünûnu Talimatnâmesi*'nin kayıt ve kabul şartlarını içeren beşinci ve altıncı bölümlerinde ise Dârülfünûna kayıt ve kabul şartlarında pek fazla bir değişiklik görülmemektedir (BOA. MF. ALY. 115/13-1; Baskın, 2008). Bu talimatnâmede İnas Dârülfünûnu'na kayıt olmak isteyen adaylardan istenen şartlar arasında; bir önceki talimatnâmeye nazaran ilk dikkat çekici olan farklılık yaş aralığının 17-30 olarak genişletilmesi durumudur. Bu durum, başvuracak aday sayısı ve niteliğini artırmak için atılmış bir adımdır. Bir diğer fark ise sadece Dârülmualimât ihzari bölümü mezunları, İnas Sultaniyeleri veya İnas Sultaniyesi derecesinde olduğu hükümetçe onaylı özel okullardan diploma alanların sınavsız bir şekilde alınacak olmasıdır. Buradaki sınavsız bir şekilde öğrenci alım durumunu dönemin eğitim yapılanması dahilinde değerlendirmek gerekir. Söz konusu Dârülmualimât ihzari bölümü ve sultani mektepleri gibi okullardan mezun olanların, okudukları okuldan diploma almadan önce bir çeşit mezuniyet sınavı olan bitirme sınavından başarılı olmaları gerekmektedir. Bu şartları haiz adayların okula başvurusu esnasında Osmanlı vatandaşlığı kimlik belgesi, sağlık raporu, aşı belgesi, Dârülmualimât, sultani veya bir özel okuldan mezun olduğunu gösterir diploma evraklarının ilgili yerlerden onaylanmış hallerini sunmaları istenmiştir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın ikinci alt probleminde ifade edilen “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Osmanlı’da Öğretmen yetiştiren kurumlara giriş şartları ve usullerinin yıllara ve okullara göre bütüncül olarak analizi nasıldır?” sorusuna ilişkin araştırma verilerinden elde edilen bulgular ve bunlara dair yorumlar aşağıdaki başlık altında sunulmuştur.

Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Osmanlı’da Öğretmen yetiştiren kurumlara giriş şartları ve usullerinin yıllara ve okullara göre bütüncül olarak analizi

Bu araştırmanın bulguları, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e kadarki süreçte Osmanlı Devleti’nde ilgili resmi makamlar tarafından yayımlanmış olan öğretmen yetiştiren kurumlarla ilgili nizamnâme ve talimatnâmelerdeki veriler temel alınarak ortaya konulmuştur. Buradan hareketle, Osmanlı’da başta Dârülmualimîn ve Dârülmualimâtlar olmak üzere öğretmen yetiştiren her bir kurumla ilgili olarak ortaya konan bulgular, aşağıda sunulan analitik değerlendirme tablolarında birleştirilmiştir. Bu tablolarda yer alan giriş şartları ve usulleriyle ilgili maddeler, ilk ifade bulduğu resmi metinde yer aldığı şekilde verilmiştir. Yani belirli bir tarihteki resmi metinde ilk defa geçen özellik, tabloya giriş şartı veya usulü olarak maddeleştirilerek kaydedilmiştir. Bunun hangi öğretmen yetiştiren kuruma ait olduğunun anlaşılabilmesi için de okul kodları oluşturularak tablodaki ilgili alana not edilmiştir. Böylelikle söz konusu giriş şartı ve usulleriyle ilgili özellikler derli toplu ve en sade şekliyle gözler önüne serilmiştir. Aynı zamanda genel ve analitik bir değerlendirme yapılabilmesi sağlanmıştır. Bu çerçevede, sözkonusu giriş şartları ait olduğu yıla ve kuruma göre şu şekilde bir görünüm arz etmektedir:

Tablo 3: Öğretmen yetiştiren kurumlara giriş şartlarının yıllara ve okullara göre bütüncül olarak analizi

Giriş Şartları	Okul Kodu	Giriş Şartının İlk Belirtildiği Yıl
1. Arapça bilmek	DR,	1851
2. Türkçeyi güzel konuşmak	DR	
3. Farsça öğrenme kabiliyetine sahip olmak	DR	
4. Matematik öğrenme kabiliyetine sahip olmak	DR	
5. Güzel ahlâk sahibi olmak	DR, DS, DA, D, İ	
6. Giriş sınavından başarılı olmak	DR, DS, DA, D, İ, AMM	

7. Rüştiye, idadî, sultanî mektepleri gibi belirli bir düzeyde okuldan mezun olmak	DR, DA, D, İ, İD	1869
8. “Mülazemet rüusu” denilen adaylık belgesine sahip olmak	DR, DA	
9. Herhangi bir fiziksel özürlü ve hastalığı bulunmamak	DR, DS, DA, D, İ, AMM, İD	1891
10. 18 yaşından büyük olmak (not: bu şart, okulun bölümüne göre değişmektedir)	DR, DS, DA, D, İ, AMM, İD	
11. Arapça sözlü anlatım becerisine sahip olmak	DR, DA	
12. Türkçe yazılı ve sözlü anlatım becerisi sahip olmak	DR, DS, DA	
13. Sayısal ve fen bilimleri alanında beceriye sahip olmak	DR	
14. Tüm aşları yapılmış olmak	DS, D, İD	1895
15. Adli sicil kaydı temiz olmak	DR, DA, D, İ	
16. Osmanlı Devleti vatandaşı olmak	DR, DS, DA, D, AMM	1908
17. Matematikten dört işlem bilgisine sahip olmak,	DR, DS, DA	
18. Dinî bilgisi olmak	DS, İD	1908
19. Farsçayı okuma-yazma-anlama seviyesinde bilmek,	DA	
20. Türkçe yazılı ve sözlü anlatım, konuşma ve edebiyat bilgisi olmak	DS, İD	1917
21. Genel tarih ve Osmanlı tarihi bilgisi olmak	İD	
22. Genel Coğrafya ve Osmanlı Coğrafyası bilgisi olmak	İD	
23. Matematik bilimleri (Teorik ve Pratik Hesap, Geometri, Düzlem Geometri ve Gök Bilimi) alanında bilgisi olmak	DA, İD	
24. Doğa Bilimleri (Zooloji, Botanik, Jeoloji, Fizik, Kimya ve Sağlık Bilgileri) alanında bilgisi olmak,	DA, İD	
25. Yabancı Dil (Almanca, Fransızca, İngilizce 'den biri) bilgisi olmak	İD	
26. Zamanında başvuru yapmak	DS, D	

Okul adları	Okul kodları
1. Dârümuallimîn-i rüşdî (1848),	DR
2. Dârümuallimîn-i sıbyan (ibtidai) (1868),	DS
3. Dârümuallimât (1870),	D
4. Dârümuallimîn-i âliye (idadiye) (1874),	DA
5. İstanbul Dârülfünûnu (1900),	İ
6. Ana Muallime Mektebi (Mart 1914),	AMM
7. İnas Dârülfünûnu (Eylül 1914)	İD

Tablo 3'te görüldüğü üzere Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadarki süreçte genel olarak öğretmen yetiştiren kurumlara öğrenci alımında adaylardan ön koşul olarak 26 farklı özelliğin istendiği ortaya çıkmıştır. Bu şartlar, farklı tarihlerde yürürlüğe giren resmi metinlerle tescil edilmiştir. Bu doğrultuda 1851 yılında çıkarılan Dârümuallimîn Nizamnâmesi'nde Arapça bilmek, Türkçeyi güzel konuşmak, Farsça ve matematik öğrenme kabiliyetine sahip olmak, güzel ahlâk sahibi olmak ve giriş sınavından başarılı olmak şartları belirlenmiştir. Adaylarda Türkçe, Arapça ve Farsça ile ilgili dil bilgisi yeterliği aranması durumunun, bu dillerin Osmanlı coğrafyasında yaygın olarak kullanılan diller olmasından ileri geldiği anlaşılmaktadır. Buradan hareketle dil bilme, dili etkili kullanabilme gibi şartların, öğretmen adaylarının iletişim becerisi yüksek kişiler arasından seçilmesinin beklendiğini ortaya çıkarmaktadır. Öğretmen yetiştiren kurumlara girişte Türkçenin yanında Arapça ve Farsçayı çeşitli yönleriyle bilmek şartlarının bulunması durumunun; Farsça ile Arapçanın yoğun bir şekilde tesiri altında bulunan Osmanlıca'nın Osmanlı Devleti'nde gerek bürokraside gerek halkın gündelik yaşamında yaygın olarak kullanılan dil olması, Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyıldaki sınırları dahilinde devletin bazı bölgelerinde hâkim dilin Arapça ve Farsça olması durumlarıyla yakından ilgili olduğu

düşünülmektedir. Özellikle burada belirtilen ikinci husus, Dârümuallimînlerden yetişecek öğretmenlerin görev yapacakları yerin diline ve kültürüne hâkim olmaları açısından önemlidir. Nitekim bu anlamda günümüz Türkiye'sinde ülkenin Batı kesiminde büyüüp yetişen fakat Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde görev yapan öğretmenlerin yerel kültüre adaptasyonunun ve yöre insanıyla iletişimlerinin zor olduğu bilinmektedir.

Öte yandan matematik öğrenme kabiliyetine ve sayısal alanda beceriye sahip olması şartı, öğretmen adayının - atanması halinde- öğrencilere programda yer alan temel matematik öğretimini verebilmesi açısından önemli görüldüğü söylenebilir. Ayrıca, adayların güzel ahlâk sahibi olması şartı da, bir öğretmenin öğrencilere rol-model davranışlar sergileyen örnek kişi olması gerektiği düşüncesiyle ilişkilendirilebilir. 1851 Nizamnâmesi'ndeki son şart olan giriş sınavından başarılı olmak şartı ise, adayların gelişigüzel bir şekilde okula alınmadığını, belirli ölçütlere göre yapılan yazılı ve sözlü sınavlarla adayın çeşitli bilgilerinin sınanarak okula kabul edildiğini göstermesi bakımından önemlidir.

1869 Maarif-i Umumiye Nizamnâmesi'nde -bir önceki Nizamnâme'de bulunmayan- rüştiye, idadî, sultanî mektepleri düzeyinde bilgi sahibi olmak ve "Mülazemet rüusu" denilen adaylık belgesine sahip olmak şartları yer almıştır. Bu şartlarda, okula alınacak öğretmen adaylarının, ortaöğretim veya bunun daha üstünde bir kademedeki okuldan mezun olması gerektiği belirtilmiştir. Burada belirtilen şartlar, okula alınacak öğrencilerin muhakkak belirli bir seviyede eğitim-öğretim görmüş, ortaöğretim kurumları düzeyinde bilgi birikimine sahip kişiler olması bakımından önemlidir. Bu durumdan, Dârümuallimîn ve Dârümuallimât gibi öğretmen yetiştiren kurumların yükseköğretim düzeyindeki kurumlar arasında görüldüğü sonucu da çıkarılabilir. Diğer şekilde mülazemet rüusu belgesinin bulunması şartı, okula alınacak öğrencilerin mutlak suretle belirli bir eğitim düzeyinin bulunması durumuyla ilişkilendirilebilir. Nitekim mülazemet rüusu, genel olarak bilgi düzeyi ortaöğretim seviyesinde olan ve resmi merciler tarafından yapılan bir sınavdan başarılı olanlara verilmekteydi.

1891'de yayınlanan nizamname ile öğrenci giriş şartlarına önemli yenilikler getirilmiştir. Bunlar Nizamname'nin ilgili kısımlarında herhangi bir fiziksel özü ve hastalığı bulunmamak, 19 yaşını doldurmamış olmak, Arapça sözlü anlatım becerisine sahip olmak, Türkçe yazılı anlatım becerisi sahip olmak ve sayısal ve fen bilimleri alanında beceriye sahip olmak şeklinde belirtilmiştir. İlk defa bu Nizamname'yle hükümleştirildiği anlaşılan, herhangi bir fiziksel özü ve hastalığı bulunmamak şartı, öğretmenlik mesleğinin sağlıklı öğretmenler tarafından ve en etkili şekilde yerine getirilebilmesi için oldukça önemli görülen bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, öğrencilerin seçiminde bir yaş haddinin belirlenmesi, bazı açılardan yeterli olgunluğa erişmiş bireylerin okula alınmak istendiğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Öte yandan 1851 Nizamnâmesi'nde belirtilen Arapça bilmek ve Türkçeyi güzel konuşmak şartları, bu Nizamnâme'de daha ayrıntılı bir çerçevede ele alınarak değerlendirilmiştir. Son olarak belirtilmiş olan, sayısal ve fen bilimleri alanında beceriye sahip olmak şartının ise nitelikli öğrenci alımının geliştirilmesine yönelik önemli bir faktör olduğu söylenebilir.

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e öğretmen yetiştiren kurumlara öğrenci alım sistemindeki değişim dönüşümler çerçevesinde, 1895 yılında yayımlanan talimatnâmede adli sicil kaydı temiz olmak ve tüm aşuları yapılmış olmak gibi bazı yeni ve dikkat çekici hükümlerin yer aldığı görülmektedir. Buradaki adli sicili temiz olmak şartı, eğitimde öğrencilerin model aldığı öğretmenin adam yaralama ve öldürme gibi suçlardan hüküm giymemiş veya herhangi bir yüz kızartıcı suça karışmamış kişiler arasından seçilmesinin gerektiğini göstermektedir. Bu husus 1851 Nizamnâmesi'ndeki güzel ahlâk sahibi olmak şartıyla paralel olmakla beraber, bunun daha da geliştirilmiş bir şeklidir. 1895 Talimatnâmesi'ndeki tüm aşuları yapılmış olmak şartı sağlıklı ilgili getirilen ayrıntılı bir özelliğe işaret etmektedir. 1891 Nizamnâmesi'ndeki

herhangi bir hastalığı bulunmamak şartı, okuldaki öğrencilerin bulaşıcı bir hastalığa yakalanmasını önlemek için 1895 yılında daha da geliştirilmiştir.

1908 Nizamnâmesin’de matematikten dört işlem bilgisine sahip olmak ve Osmanlı Devleti vatandaşı olmak şartları yer almaktadır. Daha önce farklı nizamnâmelerde belirtilmiş olan matematik öğrenme becerisine sahip olmak şartı, bu Nizamnâme’de daha ayrıntılı hale büründürülerek adayın dört işlemi (toplama-çıkarma-bölme-çarpma) bilmesi gerektiği belirtilmiştir. Nizamnâme’deki diğer husus olan Osmanlı vatandaşı olma şartından, “*muhafaza-i hukuk-ı millet gereği*” yani Osmanlı’ya bağlı milletlerin hukukunu koruma amacıyla Osmanlı tebasından olmayan yabancıların bu okullara alınmamaları gerektiği anlaşılmaktadır.

1909 yılında çıkarılan resmi metinde dinî bilgisi olmak şeklinde oldukça önemli bir şart yer almaktadır. Bu metin dışında, okula alınacak öğrencilerin dinî bilgilerinin sınanması ve bu anlamda belli bir düzeye sahip olmaları gerektiği durumu araştırma sürecinde ele alınan resmi metinlerin hiçbirinde geçmemektedir. Bu şartın yer aldığı nizamnâme maddesinde “...*sâlik olduğu dinin akâidinden ve ... imtihan vermesi ... meşruttur.*” denilerek adayların mensup olduğu din belirtilmemiştir. Bu durumdan, giriş şartı olarak hangi dine mensup olursa olsun bir adayın inandığı dini, öğretileriyle birlikte idrak ederek bilmesi gerektiği sonucu çıkmaktadır.

Son olarak, 1917 yılında öğretmen yetiştiren bir kuruma öğrenci alımında istenen şartlar ise şu şekilde belirlenmiştir: Türkçe yazılı ve sözlü anlatım, konuşma ve edebiyat bilgisi olmak, genel tarih ve Osmanlı tarihi bilgisi olmak, genel coğrafya ve Osmanlı coğrafyası bilgisi olmak, Matematik bilimleri alanında bilgisi olmak, Doğa Bilimleri alanında bilgisi olmak, ve yabancı dilbilgisi olmak. Bunlara bakıldığında tarihsel süreç içerisindeki gelişimlere paralel olarak dönemin eğitim sisteminin gelişmesiyle doğru orantılı bir şekilde, giriş şartlarında daha ayrıntılı özelliklerin yer aldığı anlaşılmaktadır. Adayların matematik ve doğa bilimlerinde Teorik ve Pratik Hesap, Geometri, Düzlem Geometri ve Gök Bilimi, Zooloji, Botanik, Jeoloji, Fizik, Kimya ve Sağlık Bilgileri derslerinden yapılacak sınavlardaki başarı düzeylerine göre okula alınacak olmaları -o dönemin koşullarında- muazzam bir konu alanı çeşitliliğin göstergesidir. Öte yandan dil bilgisi şartında belirtilen Almanca, Fransızca, İngilizce dillerinden en az birini bilmek şartı entelektüel düzeyi yüksek adayların okula alındığını göstermesi bakımından önemlidir.

Osmanlı Devleti’nde öğretmen yetiştiren kurumlara öğrenci alımında bu çerçevede belirlenen giriş şartlarına karşılık gelen öğrenci alım prosedürüne göre, adayların belirtilen şartları taşıdıklarını ibraz etmeleri yani belgelendirmeleri gerekmektedir. Uygulamada yerine getirilmesi gereken bu usullerin Tanzimat’tan Cumhuriyet’e giden süreçte değişiklik gösteren giriş şartlarına paralel olarak farklılaştığı görülmektedir. Bu süreçte yayımlanan nizamnâme ve talimatnâme türündeki metinlerin analiziyle elde edilen söz konusu giriş usullerine ilişkin bulgular, bütüncül bir değerlendirme yapılabilmesi adına aşağıdaki tabloda birleştirilerek sunulmuştur. Ayrıca tabloda, giriş usullerinin hangi okullar için geçerli olduğu oluşturulan okul kodları aracılığıyla, ilk defa belirttikleri tarihle birlikte sunulmuştur.

Tablo 4: Öğretmen yetiştiren kurumlara giriş usullerinin yıllara ve okullara göre bütüncül olarak analizi

Giriş Usulleri	Okul Kodu	Giriş Usulünün İlk Belirtildiği Yıl
1. Yazılı ve sözlü olarak iki aşamadan oluşan giriş sınavından başarılı olduğunu gösterir belge	DR, DS, DA, D, İ, AMM, İD	1851
2. Dârümuallimîn hocalarından onay	DR	
3. İyi hal belgesi	DR, DS, DA, D, İ	
4. Mezuniyet sonrası atanacağı öğretim görevini kabul edeceklerine dair sözleşme	DR, DS, DA, D	
5. Mezun olunan okuldan (rüştîye/ıdadî/sultanî) alınmış onaylanmış diploma	DR, DS, DA, İ, AMM, İD	1869

6. Mülazemet rüusu denilen adaylık belgesi	DR, DA	
7. Yarım Osmanlı lirası kayıt ücreti	İ,	
8. İkametgah belgesi	İ,	
9. Osmanlı vatandaşlığı kimlik belgesi	DR, DS, DA, D, İ, AMM, İD	1891
10. Sağlık raporu	DR, DS, DA, D, İ, AMM, İD	
11. Aşı belgesi	DR, DS, DA, D, İD	1895
12. Adli sicil belgesi	DR, DA, D, İ	

Okul adları	Okul kodları
1. Dârümuallimîn-i rüşdî (1848),	DR
2. Dârümuallimîn-i sıbyan (ibtidâî) (1868),	DS
3. Dârümuallimât (1870),	D
4. Dârümuallimîn-i âliye (idadiye) (1874),	DA
5. İstanbul Dârülfünûnu (1900),	İ
6. Ana Muallime Mektebi (Mart 1914),	AMM
7. İnas Dârülfünûnu (Eylül 1914)	İD

Tablo 4'ten anlaşılabilir üzere, Dârümuallimîn'in ilk tüzüğü olan 1851 yılı Nizamnâmesi'nde okula başvuran adaylardan yazılı ve sözlü olarak iki aşamadan oluşan ve çeşitli bilgi alanlarını içeren giriş sınavından başarılı olduğunu gösterir belge, Dârümuallimîn'deki üç hocanın onayı, güzel ahlâk sahibi olduğunu gösteren iyi hal belgesi ve mezuniyet sonrası atanacağı öğretim görevini kabul edeceklerine dair taahhüname istenmiştir. Bu belgeler genel olarak okula öğrenci kayıt/kabulü esnasında, okulun belirlediği giriş şartlarına karşılık, adayların bu şartları sağladıklarını gösterebilmesi için gereken belgelerdi.

Öte yandan 1869 Nizamnâmesi'nde farklı olarak mezun olunan okuldan (rüştiye/idadî/sultanî) alınmış diploma (onaylı), mülazemet rüusu denilen adaylık belgesi, giriş sınavdan başarılı olduğunu gösterir belge, yarım Osmanlı lirası kayıt ücreti ve ikametgah belgesi şeklindeki belgelerin istendiği anlaşılmaktadır. 1891 Nizamnâmesi'ndeki okula öğrenci alınımında belirlenen giriş usullerine göre ise adayın Osmanlı vatandaşı olduğunu kanıtlayan kimlik belgesi ve herhangi bir bulaşıcı hastalığı bulunmayarak öğretmenlik mesleğini yerine getirecek fiziki kapasitesinin tam olduğunu gösteren sağlık raporu belgesini ibraz etmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu belgelerden farklı olarak 1895 yılında çıkarılan bir Talimatnâme'de adayın tüm aşularının yapılmış olduğunu gösteren aşı belgesi ve herhangi bir sabıkası olmadığını kanıtlayan adli sicil belgesini ibraz etmeleri istenmiştir.

Öğretmen yetiştiren kurumlara girişte adayların okula ibraz etmesi gereken bu belgelerin muhakkak ilgili resmi makamların görüş ve onayı çerçevesinde alınmış belgeler olması gerekmektedir.

Buraya kadar ifade edilen giriş şartları ve usulleri genel olarak değerlendirildiğinde Tanzimat'tan Cumhuriyet'e giden süreçte faaliyet gösteren öğretmen yetiştiren kurumlara alınacak öğrencilerin sayısal, sözel ve dil zekasına sahip olmakla beraber bu alanlarda yetenekleri olan ve bu yeteneklerini geliştirebilecek olan adaylar arasından seçilmesinin büyük önem taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu şartın uygulanma usulü ise yazılı ve sözlü olarak yapılan sınavlardan adayın, başarılı olduğuna dair belge alması şeklindedir. Bununla birlikte adayların öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği faaliyetleri hakkıyla yerine getirmesine mani olacak bir engelinin, herhangi bir hastalığının bulunmaması, önemli bir şart olarak belirtilmiştir. Prosedüre göre bu şartın karşılığı sağlık raporu ve aşı belgesinin ibraz edilmesidir. Bir diğer giriş şartı, adayın herhangi bir adam öldürme ve yaralama suçundan hüküm giymemiş ve iyi ahlâk sahibi olduğunun bilinmesidir. Bu şartın uygulanması sırasında adli sicil belgesi ve iyi hal kağıdı ibraz etmek gerekmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e öğretmen yetiştiren kurumlardan başta Dârülmualimîn ve Dârümuallimâtlar olmak üzere Dârülfünûn, İnas Dârülfünûnu, Ana Öğretmen Mektebi okullarına öğrenci alım şartları ve usulleri nizamnâme ve talimatnâme türündeki belgelerin incelenmesiyle ortaya konulmuştur. Araştırmanın sonucunda, özellikle Dârülmualimîn ve Dârümuallimâtlara nitelikli öğrenci alımı için tarihsel süreçte önemli düzenlemelerin yapıldığı ve bu doğrultuda kendine has bir sistem kurulurak belirli ölçülerde seçici davranıldığı görülmüştür.

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadarki süreçte çıkarılan her bir nizamnâme ve talimatnamenin, kendisinden öncekinin akredite edilmiş hali olduğu durumu rahatlıkla çıkarılabilecek bir başka sonuçtur. Öğretmen yetiştiren kurumlar arasında özellikle Dârülmualimîn ve Dârümuallimât'ların ekonomik ve toplumsal fayda sağlayacak şekilde, çağın değişen koşulları ve konjonktürüne ayak uydurabilmek için toplumsal, kültürel ve yönetsel açılarından belirli ölçülerde bir yenileşim (İnovasyon/Innovation)e maruz kaldığı söylenebilir. Bu yenileşimin, kurumlara daha nitelikli öğrencilerin seçimi için zamanla özel giriş şartları konulduğu durumu göz önünde bulundurulduğunda pozitif yönde; bir tarihteki bazı önemli giriş şartlarının daha sonraki bir tarihte çıkarılan resmi metinlerde yer almadığı durumu hesaba katıldığında ise negatif yönde olduğu anlaşılmaktadır. Mesela Dârülmualimât'ın açılışı ile ilgili ilk resmi hükmün yer aldığı 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnâmesi'nde okula giriş şartları sıbyan/rüştiye mekteplerinden mezun olmak veya bunun yerine giriş sınavından başarılı olmak şeklinde belirlenmiştir. 1895 Talimatnâmesi'nde ise söz konusu bu şartlar geliştirilmiş ve öğrenci alımında daha seçici bir uygulamaya olanak sağlayan maddeler yer almıştır. Bu Talimatnâme'de Osmanlı Devleti vatandaşı olmak, herhangi bir hastalığı ve fiziksel özrü bulunmamak, tüm aşuları yapılmış ve hastalıktan uzak olmak, adli sicil kaydı temiz olmak, güzel ve iyi ahlâk sahibi olmak gibi şartlar konulmuştur. Öte yandan bu Talimatnâmede yaş şartı konulmamasına karşın 1915 Nizamnâmesi'nde Dârümuallimât'ın tüm bölümleri için ayrı ayrı yaş şartı getirilmiştir. Bu ve benzeri örneklerden yola çıkılarak, öğretmen yetiştiren kurumlara giriş şartları ve usullerinin tarihsel süreçte ileriye dönük ve pozitif yönde bir gelişme kaydetmiş olduğu sonucuna varılmıştır.

Buna karşılık giriş şartları ve usulleri, resmi makamlarca belirlendikten sonra süreç içerisinde negatif yönde bazı değişikliklere uğraması durumunun da örnekleri görülmüştür. Nitekim Dârümuallimînlerle ilgili ilk nizamnâme olan 1851 Nizamnâmesi'nde Arapça, Farsça, Türkçe ve temel matematik bilgisine sahip olan ve giriş sınavında yeterli başarıyı gösteren adayların güzel ahlâk sahibi olmaları şartıyla Dârümuallimîn-i rüşdî'ye alınacakları belirtilmiştir. 1891 Nizamnâmesi'nde ise adaylardan dilbilgisi ve matematik bilme şartı aranmayarak bunların dışında 19 yaşında olmak, herhangi bir fiziksel özrü ve hastalığı bulunmamak, Dârümuallimîn'in ibtidaî bölümünden mezun olmak şeklinde yeni giriş şartları belirlenmiştir. Dolayısıyla bu gibi farklılıkları dönemin koşulları gereği olarak görmek, genele teşmil etmemek ve giriş şartları ve usullerinin tarihsel süreç içerisinde birtakım değişikliklere uğradığı şeklinde yorumlamak daha doğru olacaktır.

Araştırmayla elde edilen tarihsel bulgu ve değerlendirmeler neticesinde Tanzimat'tan Cumhuriyet'e öğretmen yetiştiren kurumlara öğrenci seçiminde belirlenen şartlar ve bunların uygulanma usulleri araştırılarak bu konuda günümüz politika üreticileri için istifade edilebilir veriler ortaya konmuştur. Bunlardan en önemlilerini şu şekilde belirtmek mümkündür:

- Öğretmen adayının herhangi bir kronik veya bulaşıcı hastalığı ile öğretmenlik vazifesini yerine getirmeye mani olacak herhangi bir engelinin bulunmaması,

- Öğretmen adayının herhangi bir adam yaralama veya öldürme olayından dolayı hüküm giymemiş, herhangi bir ahlâksızlığa adının karışmamış olması ve dolayısıyla adli sicilinin temizliği ve güzel ahlâk sahibi olduğunun bilinmesi,
- Öğretmen adayının yazılı ve sözlü bir şekilde yapılacak olan sınavlardan başarılı olması.

Osmanlı Devletinde o günün bilimsel ve teknolojik koşullarında sağlık hizmetleri henüz günümüzdeki kadar gelişmemiş ve yetersiz olduğu için önemsiz hastalıklardan bile çok sayıda insanın ölebildiği göz önüne alındığında, öğretmen adaylarından istenen sürekli veya bulaşıcı bir hastalığı bulunmaması şartı daha iyi anlaşılabilir. Dolayısıyla söz konusu dönemin koşullarında toplumun sağlık ve sosyal durumunu etkileyebileceğinden ötürü; resmi makamlar bu konuda tedbirli davranmaya çalışmıştır. Diğer yandan öğretmen adayının engel durumuyla ilgili vücudunun herhangi bir yerinde eksiklik olmamak gibi dikkat çeken bir şart bulunmaktadır. Buna göre öğretmen olacak bir kişinin herhangi bir engelinin bulunmaması, sınıf içinde en etkili ve en uygun öğretimi sağlayacak şekilde sağlıklı olması istenmiştir. Osmanlı Devleti'nde söz konusu dönemde öğretmen yetiştiren kurumlara girişte istenen bu şarta karşılık günümüz Türkiye'sinde öğretmen yetiştiren eğitim fakültelerine öğrenci alımında çeşitli engelleri bulunan vatandaşların öğretmenlik mesleğini uygulamaya mani olabilecek eksiklikleri göz önünde bulundurulmamaktadır. Haliyle çeşitli engelleri bulunan öğretmen adayları, eğitim fakültelerinin tüm öğretmenlik bölümlerinde öğrenim görebilmekte olduğu gibi sonrasında da Kamu Personeli Seçme Sınavı'ndan almış oldukları başarı puanına göre öğretmen olarak atanabilmektedir. Öğretmenlik mesleğinin en etkili ve en uygun şekilde uygulanabilmesi için gerekli olduğu düşünülen sağlık şartına ilişkin bu iki uygulama örneği tartışmaya açıktır.

Öte yandan öğretmen adayının herhangi bir adam yaralama veya öldürme olayından dolayı yargılanarak hüküm giymemiş, herhangi bir ahlâksızlığa adının karışmamış olmasına yönelik giriş şartı da dikkat çekmektedir. Adayın Dârümuallimîn ve Dârümuallimât gibi öğretmen yetiştiren bir kuruma öğrenci olarak girişi esnasında bu şartın konulmuş olması, öğretmenlik mesleğinin özel bir öneme sahip olduğu ve sabıkası olan birinin her ne kadar başarılı olsa da öğretmen yetiştiren bir kurumda öğrenci olamayacağı anlamına gelmektedir. Bu durumda adli sicili temiz ve güzel ahlak sahibi olduğu bilinen kişilerin ancak öğretmen yetiştiren kurumlara alınması durumu, öğretmenin yeni nesiller yetiştirmesi ve yetiştirdiği bireylere rol-model olması bakımından oldukça önemli ve gerekli bir şarttır. Sonuç itibarıyla, bu şartın da günümüz koşullarında öğretmen yetiştiren kurumlara öğrenci alımında geçerli olabileceği düşünülmektedir.

Dikkat çeken bir diğer giriş şartı da, Dârümuallimînlere öğrenci alımlarının büyük ölçüde yazılı ve sözlü olmak suretiyle iki aşamadan oluşan giriş sınavlarından başarılı olamayanların okula kabul edilmediği konusuyla ilgilidir. İncelenen veri kaynaklarında söz konusu sınavların içeriğine dair ayrıntılı bilgiler yer almamasına rağmen öğrenci alımlarının yazılı ve sözlü olarak yapılan sınavlarla gerçekleştirilmesine dair hükümler bulunmaktadır. Bu durumun söz konusu dönemde öğretmen yetiştirme sistemi adına olumlu bir etki unsuru olduğu söylenebilir. Nitekim, öğrenci alımında yazılı ve sözlü olarak iki aşamada gerçekleştirilen bu sınavların, günümüzde eğitim fakültelerine girişte yapılan çoktan seçmeli soruların yer aldığı tek boyutlu sınav sisteminden daha nitelikli bir öğrenci seçim uygulaması olduğu söylenebilir. Bu yönüyle yazılı ve sözlü olarak gerçekleştirilen sınavlarla öğrenci alım usulü üzerinde durulması ve dikkate alınması gereken önemli bir durumdur. Diğer açıdan bu sınavlarda başarı gösteremeyenlerin Dârümuallimîn ve Dârümuallimât'a kabul edilmemeleri, kaliteyi arttırmaya yönelik önemli bir çaba olarak değerlendirilebilir.

Bir eğitim tarihi araştırması olan bu araştırmanın sonuçlarına ek olarak bazı önerilerde bulunmak mümkündür. Bu araştırma nizamnâme ve talimatnâme türündeki belgeler esas

alınarak gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda böylesi bir araştırma, daha uzun soluklu bir çalışma olarak plânlanıp genişletilerek, yine bu tür kaynakları esas almanın yanında, dönemin gazetelerinden ulaşılabilecek haber, köşe yazısı, makale; dergiler, öğrenci ve öğretmenlerin hatırat ve anıları gibi resmi olmayan kaynaklardan da faydalanılarak yapılabilir. Diğer yandan bu araştırmayı tamamlayıcı nitelikte bir araştırma önerisi olarak, Cumhuriyet'in ilân edildiği tarihten (1923) günümüze kadarki süreçte öğretmen yetiştiren kurumlara öğrenci alım şartları ve usullerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi durumu önemli bir araştırma konusu olarak görünmektedir. Son olarak, Türkiye Cumhuriyeti'ndeki öğretmen yetiştiren kurumlara ve dolayısıyla eğitim fakültelerine öğrenci seçiminde varolan eksikliğin giderilmesine/sorunların çözümüne yönelik olarak ilgili kurumlar ve politika üreticileri tarafından yapılacak olan çalışmalara, bu araştırmanın bulguları olan giriş şartı ve usulü göstergelerinin tamamlayıcı nitelikte olacağı ve tarihsel bağlamda bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla bu araştırmadan elde edilen bulgular öğretmen yetiştiren kurumlara öğrenci seçiminde kullanılabilir.

Kaynakça

- Akyüz, Y. (1990). Dârümuallimîn ilk nizamnâmesi (1851), önemi ve Ahmet Cevdet Paşa, *Millî Eğitim Dergisi*, Mart (95), 3-20.
- Arslan, A.; Akpınar, Ö. (2005). İnas Dârülfünûnu (1914-1921). *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, cilt: 6 (2), 225-234.
- Baskın, B. (2008). II. Meşrutiyet'te kadın eğitimine yönelik bir girişim: İnas Dârülfünûnu, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (38), 89-123.
- Beswick, R. (1990). Evaluating educational programs. *ERIC Digest Series* Number EA 54.
- Bilim, C. Y. (2002a). *Türkiye'de çağdaş eğitim tarihi (1734-1876)*. (Genişletilmiş 2. Baskı), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- BOA, Bab-ı Asafî Divan-ı Hümayun Sicilleri Nizamât Defterleri (A.DVNS.NZAM.d), no: 9 (31-36).
- BOA, İrade Meclis-i Vâlâ, İ.MVL., 211/ 6894.
- BOA, MF. Tedrisât-ı âliye, 15/114.
- BOA, ŞD.TNZ, 224/80_2,6.
- BOA, MF. ALY. 115/13-1.
- BOA, İ.MM., nr. 5394.
- Büyüköztürk, Ş.; Kılıç Çakmak, E.; Akgün, Ö. E.; Karadeniz, Ş.; Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. 18. Baskı.
- Düstur (H.1289/M. 1872-73). 1. Tertip, C. 2. Dersaadet: Matbaa-yı Amire.
- erçoşkun, M. H. ve Nalçacı, A. (2009). Sınıf öğretmeni adaylarının ÖSS, akademik ve KPSS başarılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17 (2), 479-486.
- Faik Reşid. (1927). *Maarif Düsturu*. C. 1, İstanbul.
- kahramanoğlu, R. (2014). *Öğretmen yetiştiren kurumlara öğrenci seçiminde kullanılacak giriş standartları ve bu standartların nasıl ölçülebileceği üzerine bir araştırma*, Basılmamış Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kaya, U. (2012-2013). Dârümuallimîn İle İlgili Bir Nizamname Layihası ve Dârümuallimîn'e Giriş Sürecinde Bir İmtihan, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*. 49 (5), 35-54, <https://goo.gl/RPbOJz>, (29.01.2015).
- Kohn, L.T. (1997). Methods in case study analysis. *Technical Publication* No. 2. The Center for Studying Health System Change.
- Maarif-i Umumiye Nezareti. (1331). *Dârümuallimîn ve Dârümuallimât Nizamnâmesi*. İstanbul: Matbaa-i Amire.

- Maarif-i Umumiye Nezareti. (1332). *Dârümuallimîn ve Dârümuallimât-ı İbtidâiye Talimatnâmesi*. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- MS. (Salname-i Nezareti Maarif-i Umumiyye). (H. 1316/M. 1898). Birinci Def'a Olarak Tertib Edilmiştir, (Darülhilafetülâliye/İstanbul: Matbaa-i Amire), <http://ktp.isam.org.tr/>, (01.06.2013).
- MS. (H. 1317/M. 1899). İkinci Def'a Olarak Tertib Edilmiştir (Darülhilafetülâliye/İstanbul: Matbaa-i Amire), <http://ktp.isam.org.tr/>, (01.06.2013).
- MS. (H. 1318/M. 1900), Üçüncü Def'a Olarak Tertib Edilmiştir, (Darülhilafetülâliye/İstanbul: Matbaa-i Amire), <http://ktp.isam.org.tr/>, (01.06.2013).
- MS. (H. 1319/M. 1901). Dördüncü Def'a Olarak Tertib Edilmiştir, (Darülhilafetülâliye/İstanbul: Matbaa-i Amire), <http://ktp.isam.org.tr/>, (01.06.2013).
- özgüven, E. (1972). Türkiye'de üniversiteye girişle ilgili uygulamalar, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi (AÜDTCF)*, 10, 179-198, <https://goo.gl/vWVu7m>, (25.02.2015).
- Özsoy, S. ve Ünal, I. L. (2010). Türkiye'de eğitim bilimleri ve öğretmen yetiştirme: bir yol ayrımı öyküsü, *Eğitim Bilimleri Felsefesine Doğru*. Ünal, I. L. ve Özsoy, S. (Ed.), Ankara: Tan. Sabah Gazetesi, (H. 26 Şevval 1332/M. 17 Eylül 1914).
- Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı'dan günümüze eğitim tarihi*, (1. Baskı), İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- Swanborn, P. (2010) 'What is a case study?' in case study research: what, why and how? London, England: SAGE. (1-23)
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri (Qualitative research & evaluation methods)*, (3. Baskıdan çeviri), Mesut BÜTÜN; Selçuk Beşir DEMİR (Çeviri Ed.), (1. Baskı), Ankara: Pegem Akademi.
- Tasvir-i Efkâr Gazetesi, no: 1199; (H. 24 Şevval 1332/M. 15 Eylül 1914).
- Tümer Erdem, Y. (2013). *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Kızların Eğitimi*, Ankara: TTK.
- Türk Tarih Kurumu (TTK) *Tarih Çevirme Kılavuzu* (<http://www.ttk.gov.tr/>).
- Ünal, U.; Birdudak, T.S. (2013). *İstanbul Dârümuallimîni (1848-1924)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi
- Yıldırım, A.; Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemi*, (Genişletilmiş 5. Baskı), Ankara: Seçkin.